

Ladislav Ťažký

EVANJELIUM ČATÁRA MATÚŠA

(2)

Vydavateľstvo
Spolku slovenských spisovateľov

Ladislav Ťažký

EVANJELIUM

ČATÁRA MATÚŠA

(2)

Vydavateľstvo
Spolku slovenských spisovateľov

© Ladislav Ťažký 2008
Cover design © by 2008 Anna Chovanová
© Vydavateľstvo Spolku slovenských
spisovateľov, spol. s r. o., Bratislava
e-mail: vsss@stonline.sk
<http://www.vsss.sk>

Realizované s finančnou podporou
Ministerstva kultúry Slovenskej republiky
a
Hotel Plus, a. s., Bratislava

VYDAVATEĽSTVO
SPOLKU SLOVENSKÝCH SPISOVATEĽOV
spol. s r. o.

Ladislav Ťažký: Evanjelium čatára Matúša (2)
Zodpovedná redaktorka Božena Rolková
Obálka Anna Chovanová
Sadzba Anna Chovanová
Tlač AZ Print
Printed in Slovakia

ISBN 978-80-8061-304-4

EDIČNÁ POZNÁMKA

Po prvom vydaní románu Ladislava Ťažkého Evanjelium čatára Matúša v roku 1979 došlo k pomerne rozsiahlym zásahom komunistickej cenzúry v 2. knihe. Toto prvé vydanie bolo preto zošrotované a druhé vyšlo už bez „závadného“ textu. Išlo o sedem niekoľkoriadkových až celokapitolových zásahov na stranách 358 – 389, pričom chýbala podstatná časť kapitoly Rozhnevaný Míša, ako aj kapitol Rozdelili sme sa a Čarované kone. V tomto vydaní už, samozrejme, tieto cenzurované state nechýbajú.

Redakcia

Kniha tretia O OTROKOCCH

Kapitola ôsma VIEDENSKÁ KRV

Viedeň bez sukien

Ostbahnhof.

Stanica je takmer prázdna a spolovice zbúraná od bômb. Polookrúhla konštrukcia s rozstrieľanými tabličkami skla ešte stojí. Odstavili nás na vedľajšiu koľaj. Na nakladacej rampe pobehuje desiatka starších ozbrojených vojakov. Je to folksšturm alebo záložníci wehrmachtu. Do vozňa preniká hlas hauptmana. Počuť aj jeho dlhý, dunivý krok.

„Ein! Zwei! Drei und dieser... Vierter Waggon! Öffnen! Aber schnell! Feldwebel! Nehmen Sie der erste Waggon! Spiess! Zweiter Waggon! Unteroffizier Katzmarek, dritter Waggon! Und Sie, Herr Oberleutnant, nehmen Sie der vierte Waggon, bitte. Ja?!“

Opätky klopajú, vozne sú rozdelené. Ešte kľúče, tie odovzdá sám hauptman, a potom... zámky hrkocú, dvere škripocú, dobyťčiaky sa otvárajú a slávna slovenská armáda obsadzuje Viedeň. Sme zlí vojaci. Dokrčené plášte, vráskavé, bledé tváre, vojaci sa nechcú upraviť, nezáleží im na tom, len goliere si zapínajú, lebo je chladno, ba niektorí si ich vyhŕňajú až po uši ako civili. Kosti mám dolámané, ale pohľad na stanicu, na obrovské budovy mesta ma oživuje. Vojaci skáču z vozňov ako chlapci, svižne, mladistvo, iní sa spúšťajú posediačky, najprv natrčia nohy, potom sa po zadku zošmyknú a dotknú zeme. Ruksaky držíme v rukách. Zvykli sme si na ne ako na súčasť tela. V ruksaku je všetko. Deka, košeľa, spodky. V ruksakoch už toho nemáme veľa a všetci ani ruksaky nemajú. Niektorí ani plášte. Iní majú plášte, a nemajú blúzy. Taká si, slávna slovenská armáda! Kde je tvoj dunivý vojen-
ský krok?

„Tady nastúpiš! Haló! Rosumíš? Tady nastúpiš! Před ja!“

„Nazdar, bratře!“ To bola odpoveď istého osmelenca na feldvéblov rozkaz. Feldvébel pochopil výkrik ako pozdrav a odpovedal. „Nastar, kluku ušatá, palico neposlušná!“

Rota dokrčencov sa zasmiala a tváre sa im vyhladili.

„Sympatiak! Starý prdľoš, ale srandovný! Ta ne?“

„Ta hej!“

Ešte neviem, ako sa volá vysoký, prihnutý a počerný východniar s pupencavou tvárou, ale odpovedám mu, ta hej. Vyzerá obstojne. Kde máš sukne, Viedeň, my máme dokrkvané blúzy, plášte, tváre aj duše. Veľká hlava malého Rakúska je neučesaná, došriamaná. Bili ju. Feldvébla nechala rakúsko-uhorská vláda na semä. Ak nevolil v prvej vojne českej čate, tak sa jeho otec narodil v Prahe a bol „ouřadou“ u Franza Josefa.

„Tady nastúpiš! Tady! Všichni! Sakra! Tady bude požádek! Keine puč! Slowaken! Rosumíš!?“

Sme vojaci, starký, na nás netreba ani veľmi, ani dlho kričať.

Vozne sú prázdne. Ešte si ich prezerá tučný oberfeldvébel, ktorého hauptman volá Spiess.

Arbeitskompanie je nastúpená. Pán sa spokojne prechádza, zastáva, obzerá si otrokov, chce sa ubezpečiť, že dobre nakúpil. Spiess si otrokov počíta, počet ešte raz skontroluje. Feldvébel zahlási Spiessovi, Spiess sivému oberlojtnantovi, a ten fufňavým hlasom hlási hauptmanovi.

„Zweihundert, Herr Hauptmann...“

„Zweihundert slowakische Kriegsgefangene... Gut! Stimmt!“

Oberlojtnant sa previnilo usmieva, hauptmanova tvár zostáva kamenná. Pehy na lícných kostiach sa mu zváčšili. Hauptman, oberlojtnant a tučný oberfeldvébel odchádzajú. Naším vrchným veliteľom sa stáva starý feldvébel Nazdar. Feldvébel sa moce pred nastúpenou rotou, desať, dvadsať hlasov naňho volá: „Nazdar! Nazdar! Nazdar!“

„Nazdar, hoši! Aber tiho! Ich bin Feldwebel Zita. Vy posluhaš a kračiš ein, zwei... Ja vorwärts a ty za ja... rosumíš?“

„Nazdar! Rozumíš, všechno rozumíš! Nazdar!“ Je to otravné, chlapi, ale trochu veselšie. Dobrá myseľ je osožnejšia ako okrušok chleba. Koľko mesiacov som sa nezasmial?

Nazdar, furman, nešibaj!

Odpochodovali sme. Vozne civejú prázdnotou ako psie búdy. Ulica... ľudia... To je balzam na moju dušu. Konečne vidím domy, nie baraky, autá, električky, ženy, deti, chlapov na bicykloch. Špeditér poháňa štajerské kone, zapriahnuté do veľkého sťahovacieho voza, a bičom ako šablou zdraví nášho feldvébla. Jeden z našich pozdravil aj pohoniča. „Nazdar!“ Furman sa naklonil z vysokého sedadla a dlho, dlho sa díva za nami, zdraví nás bičom. Malému čaptavému strážnemu sa náš rozhovor a pokrikovanie nepáči. Niečo nám hovorí brblavou nemčinou, ktorej nerozumie ani Szokoy. Tvár má zlostnú, úzku ako britva, strážnu službu berie vážne. Krivý unteroficier Katzmarek ukazuje rukou na ústach, aby sme mlčali, ale jeho tvár ostáva priateľská. Lámem si hlavu, koho mi pripomína. Zajatci čítajú názvy ulíc: „Rennweg! A kde je Šinvég?“

Druhý hlas mu odpovedá. „Hovádo! Šinvég je nad Račišdorfom! Cvičia tam vojenských psov!“

Hlas má pravdu, ale že pri slove Šinvég vidím Floriánovho Luciakovho vlčika Miusa, to nik nevie. Pýtam sa Floriána, kde je psov generál, povedz, Florián, žije ešte psov generál a nezdochol generálov pes? Šuster Kropaček na firemnej tabuli mi odháňa z mysle generála i psa, Tischlermeister Nowotny z druhej strany a Dobrik Johann vedľa neho ponúkajú rakvy i kamenné náhrobníky. Kde sme, chlapci, v Prahe či v Bratislave? Tu je zase obchod Popovitsch a tam Gasthaus Henricha Krizanka. Doma sme, chlapci, strach z lágra sa kamsi podel, vsiakli ho do seba mená na firemných tabuliach, feldvéblovo Nazdar, furmanov bič a ženské tváre, tie, ktoré dovolili svojim očiam stretnúť sa s našimi.

Simmeringer Hauptstrasse

Sme Srbi? Sme Rusi? Koho si to gazda vedie na práce? Tak ich viedli v prvej vojne. Naši boli na fronte. Srbi... Rusi za nich robili, gazdovali, so ženami spávali, kováč Laurenc Mušika sa vrátil z vojny a našiel v dome jedno dievča navyše. Najprv mu vraveli, že je sestrino, ale keď pridľho u nich bývalo, posielal ho domov. Dievčatko sa rozbehlo k jeho žene a plakalo, mama, ten ujo ma posielal preč, pošli ho na vojnu. Kováč potom ženu zbil, ale dievčatko z domu nevyhnal.

Feldvébla zase pozdravil starý pán. Ktosi opäť, vôbec nie vtipne, zakričal: „Nazdar!“ Starý pán na chodníku sa strhol, podskočil, podišiel k nám

a povedal: „Nazdar!“ Ale ruky a celé telo sa mu trasie. Zľakol sa, či rozrušil? Náš viedenský pochod je trápny i smiešny. Nedržíme krok ani hubu, nahlas ako prváčikovia čítame české, slovenské, chorvátske, srbské, slovinské i poľské mená na tabuliach, každému sa chce niekoho pozdraviť, každý, kto vie, čo je to nazdar alebo ahoj, je nám blízky, náš. Sme deti, veľkí dedičania, dôverčiví Slováci, ktorí v svojom slove a mene hneď vidia aj svojho človeka. Myslíme si, že sa na nás díva celá Viedeň. V skutočnosti si nás nik nevšima, nik nás nevidí, aj keď sa na nás díva, lebo sa díva zvrchu. Takých, ako sme my, Viedenčan vidí každý deň, koľko sa mu zachce. Nám sa už to zdá ľudské, že sme medzi ľuďmi na ulici bez drôtov, medzi ľuďmi bez samopalov. Že sme strážení, že musíme ísť tam, kam nás vedú, na to v tej chvíli nemyslíme. Na ľavej strane Simmeringer Hauptstrasse je stanica plná vlakových súprav. Vo vlakoch bučí dobytok. Hlas nemých tvárí je bolestivý, volajúci, skoro ľudský, blízky. Dobytok dovezli tak ako nás z Ukrajiny alebo z Rumunska, možno z Maďarska, alebo ho ukradli Srbom či Slovincom, ale môžu to byť aj kravy z východného Slovenska. Aj im, tak ako nám, nedávajú piť, žrať, dobytok vo vozňoch sa búri, bučí, dupoce a bije rohmi o steny. Veľkomesto. Zase som pastier, cítim s nemými tvármi a som doma, vidím mamu, ako vychádza z maštale s plným šechtárom mlieka. Akej farby bola srsť našej Ružane? Rohy mala tenké a dopredu narastené ako španielsky býk. Feldvébelov krok je krok furmanský, starecký. Dívam sa mu na baganče, sponkami stiahnuté nohavice. Starý si. Nazdar, starček. Na čo myslíš, veliteľ? Nehráš sa ty, starček, ako chlapček na vojakov? Obzrel sa, očká čierne ako trnky sa zabodli do prvej trojice, ústa sa otvorili, chcú čosi zakričať, ale hlava si to rozmyslela a nohy kráčajú ďalej. Či sa mýlim? Feldvébel predsa kričí:

„Maul und Schritt halten!“

Predsa sa hrá na vojaka.

Omáľam si jeho slová v ústach i mozgu, prekladám, ako viem, a feldvébel už nezatají, že hra na vojakov mu robí dobre. Dobré, starký, tvoju hru prijme, budeme držať hubu a krok. To od nás aj doma chceli zupáci, oficiéri, ministri. Dunivý krok a mlčanlivý jazyk. Plné ruky zbraní a prázdnu hlavu. Plné prsia metálom a prázdnu hrud'. Neprirodený človek s vyškopeným srdcom a búriacim sa prirodzením. Heil! Maul halten! To je podľa vás, páni Nemci, pravý vojak.

Nebo sa zbláznilo

Mesto sa nakazilo hlúposťou neba. Najprv zaskučal, zakvílil jeden dom, potom sa rozplakala ulica, už zavýja deviaty, desiaty i jedenásty okres, na zbláznenie ľútostivo volá o pomoc celá Viedeň. Ľudia vybehujú z domov, električky zastávajú, autá sa kryjú pod brány, na chodníky k stenám domov, niektoré utekajú ako chrobáčky po známej cestičke do svojej diery alebo von z mesta, deti plačú, ženy ich vlečú za ruky, nesú, na tvárach žien sedí kľč hrôzy, zalieva ich pot. Starci sa vlečú medzi utekajúcimi, prekážajú polouniformovaným strážnym slúžiacim ríši a vojne, a bezmocne, jedni nervózne, iní odovzdane klopkajú bielymi slepeckými paličkami po obrubníkoch i na brány domov. Naša rota sa zvlnila, zastala. Prestupujeme z nohy na nohu, rota sa láme, zajatci sa chcú rozbehnúť za civilmi, ale strach premohol len jedného, preto je smelý, vybehol len Winkelbauer, ten splašený chlapec s radarmi na ušiach, štyridsiaty tretí odvodný ročník, len o rok starší odo mňa. Strážny ho chytil za ruksak, dvaja za ruky, vedú ho naspäť, nadávajú mu, ale Winkelbauer ukazuje hore na oblohu, že prídu lietadlá. „Alles kaput! Kaput!“ kričí Winkelbauer a tvár má bláznivú. Feldvébel sa hrá na lekára, ale je len obyčajným žandárom, tri zaucha majú prebrať Winkelbauera zo záchvatu strachu. Feldvébel očervenel od únavy, vzrušenia, kriku.

„Du Trottel! Ty muss za ja marschieren! Rosumíš?! My vői zusammen decen! Rosumíš!“

Nik nezakričal nazdar, všetci sa chceme skryť. V lágri sme počuli aj sirény, aj hukot lietadiel, aj výbuchy bômb, ale to bolo ďaleko, nálety sa nás netýkali, boli sme si istí, že Američania a Angličania vedia o Stammlagri XVII. A, v ktorom sú zatvorení aj ich vojaci, a že ho nezbombardujú. Neverili sme, že by sa doň mohla zaryť zatúlaná bomba. Ale tu? Viedeň je druhé mesto ríše. Slováci stoja na jej ulici v päťstupe. Sme vojaci. Letci sa vykašľú na ulice, na to, kto na nich stojí. Vysypú náklad a šťastní, že sa ho zbavili nad ríšou, budú sa ponáhľať na svoju základňu.

Ryčanie kráv, zvierací plač vo vozňoch a šuchot krokov utekajúcich civilov zanikli v hukote lietadiel. Na nebi hrá letecký organ pohrebnú pieseň. V jeho hlase je bezmocnosť. Tvár mám rozpálenú, telo ochabnuté ako po injekcii. Křdeľ bielych lesklých vtákov zlovestne krúži nad mestom. Zaduneli prvé výstrely protileteckej obrany, pod krídlami lietadiel sa objavili obláčiky. Dívam sa na vtáky, počítam obláčiky a čakám, kedy z neba zletí na zem moja smrť. Až po výstreloch protilietadlových diel začali na mesto padať prvé bomby. Tak vojna je aj ďaleko za frontom. A ja som zase v nej. Nebo i zem duní, mesto sa

trasie, ľudia zomierajú, vtáky z nich trhajú mäso, je koniec sveta.

Strážni nás ženú, sáčú prázdnu ulicou ku kostolu. Úlomky delostreleckých granátov padajú na strechy domov a bzučia, pištia, rapocú, jedna bomba sa s prišerným šuchotom zrútila na vedľajšiu ulicu a otriasla mestom. Zasiahla nemé tváre zatvorené vo vozňoch? Stojím v kostole v kúte, odovzdane si sadám na ruksak, ale čosi mi prikazuje, aby som si ho dal na hlavu.

Winkelbauera držia dvaja strážni. Hádže sa a vykrikuje, že kostol nie je nijaký kryt, stačí jedna bomba, a sme kaput, kaput...!

Ostatní mlčia. Každý si našiel „bezpečné“ miesto. Zmok stojí pod kazateľnicou ako strážny v búde, niekoľkí sa vopchali pod hrubé lavice, ale väčšina si posadala k múru. Všetci majú v sebe inštinkt, ktorý sa o nich stará. V kostole je prítomie, ale nie také, aby sa nedalo vidieť, kde stoja nemeckí strážni.

Výbuchy bômb stíchli, hukot lietadiel sa vzdialil, zmĺkli aj protiletadlové delá. Zajatci si pripaľujú cigarety, ale feldvébel sa hnevá: „In der Kirche rauchen ist verboten!“ Strážni opakujú feldvéblove slová ako modlitbu predrieknutú kňazom. Nejaký osmelenec vyšiel na kazateľnicu a prihovára sa prestrašeným kostolným myšiam.

„Drahí v Kristu! Modlime sa za spásu duší tohto mesta i za to, aby sa táto hnusná vojna čím skôr skončila. Amen!“

„Verflucht! Co ty delat? Herrgott!“

„Nazdar!“

„Keine nazdar, du Trottel! Heraus! Alle eintreten! Viš, kde my stojím? Diese Kirche... unser Führer... no, jak to šekne?“ Feldvébel pohybuje rukou ako maliar štetkou. Pochopili sme. Tento kostol maľoval Hitler. Je po kázni i po modlitbe. Nastúpili sme a feldvébel si nás odvádza do blízkeho Simmeringhofu. Vysokou bránou vchádzame do dvora hotela. Dušu nám po druhý raz preľalo zavýjanie sirény. Namontovaná je na streche hotela.

„To koniec alarm. Ty nebát!“

Handrárov dvojník a profesori

Nebát... Vo Viedni som sa naozaj naučil báť. Na Ferencvárosi bola predohra, vo Viedni generálka. Kedy bude premiéra krvavej epopeje medzi nebom a zemou? Koľko repríz ma ešte čaká? Akú úlohu v nich zohrám ja? Pri ktorej repríze mi črepina bomby rozpara brucho, pretne lebku? Ktorý dom sa na mňa

zosype a pochová ma v pivnici medzi potkanmi ?

Na dvore nás čaká hauptman, oberlojtnant, Spiess, výkonný našej pracovnej roty, a nový, neznámy major, malý a tučný. Po jeho boku stojí vysoký vojak s prepadnutými lícami a taškou pod pazuchou. Major si obzerá rotu rúk a nôh, v ktorých je skrytá práca. Nie je nadšený. Nie sme výstavné kusy. Vysoký vojak s prepadnutými lícami mi pripomína handrára Jana Dobráka. Ako chlapec som ho mal veľmi rád. Keď kráčal so židovským vrecom na palici po dedine a pískal si na píšťalke z kravského koštiafa titútítútí titútítú, išiel som za ním až na koniec dediny. Nedovolil som ani jednému chlapcovi, aby sa mu posmieval, alebo z medzierky hádzal doňho kamene. Keď prechádzal vedľa nás, volal som ho do dvora, a kým som zháňal handry, handrár Jano Dobrák si sadol na schodíky a utieral si pot z čela. Ak boli mama doma a mali navarenú mrvenicu, nabrali mu do smaltovanej kvetovanej mištičky a handrár Jano jedol dôstojne ako pán vyberané jedlo. Ak mama neboli doma, priniesol som mliečnik a lial som mu do hrnčeka cmar, dokiaľ si nezahasil smäd. Mamu oslovoval dôverne Málika a zhováral sa s ňou o svete, čo nového u nich v Prievidzi, alebo čo videl na dedinách, po ktorých pochodil. Handrár Jano, to bol pre nás človek sveták, samá novina. Preto sme sa naňho, tešili. V očiach nosil dobrotu a ja som veril, aj keď robí takú nečistú robotu, že je to človek statočný, dobrý a múdry. Akú novinu nám povie handrárov dvojník?

Hauptman si ho postavil vedľa seba. Dáva mu znamenie, aby hovoril.

„Chlapci! Vojaci!“ Keď povedal tieto slová, všetci sme videli, že je bezzubý a že mu „c“ v ústach „síka“. „Ja budem vaším tlmočníkom. Teraz k vám prehovorí pán kapitán a vy všetko, čo mu budete chcieť povedať, najprv povie te mne, a ja mu to preloží. Dobré?“

„Dobré,“ odpovedá mu pár hlasov.

„A ešte niečo. Volám sa vojak Müller. Tak ma hľadajte a oslovujte. Dobré?“

Potom Müller pozrel na hauptmana, čo znamenalo, že bude hovoriť on.

„Kriegsgefangene! Slowaken! Som profesor Foustka, toho času hauptman, vedľa mňa stojí profesor oberlojtnant Humpoletz, feldvébel Zita, oberfeldvébel Spiess, výkonný našej Arbeitskompanie, unteroficier Katzmarek, unteroficier Bauer, unteroficier Liska und unsere Soldaten.“

Pri poslednom mene sa rota rozosmiala, strážni zvltnili trojstup. Tí oproti nám, čo nás budú strážiť, sú rovnakí strašiaci ako my. Vojakom od kosti je len hauptman Foustka. V jeho prísnych očiach stoja v pozore dvaja strážni. Keď rozpráva, predstavujem si, ako jeho vojaci strieľajú z guľometov ratatata-

rarrrrr... Po streľbe sa rozbrešú psi. Nemecké „r“ mu hučí v ústach ako hrkálky na konských krkoch. My sme smiešni strážnym a oni nám. My sme mladí, zdravší, rovnejší ako oni, my nie sme vojenský invalidi, lebo sme nebojovali pri Stalingrade, ani penzisti, z nás ani jeden ešte nemá päťdesiat a medzi strážnymi sú už aj šesťdesiatnici. Dva, tri razy sa najeme a profesorovu stráž čapicami pozrážame. Pušky držia pri nohe ako koly.

„Budete pracovať v našom krásnom meste na modrom Dunaji, ktoré ničia barbari, anglo-americkí plutokrati. My vám za to dáme najesť. To je všetko, Kriegsgefangene Slowaken! Nezabúdajte, čo ste, nepokúšajte sa ujsť. Sme v službách civilnej správy mesta, pána Bürgermeistera, ale pod vojenským komandom. Alles klar!? Ste zajatci, ale vojaci spriateleneho štátu. Dr. Tiso je fűhrerov priateľ. Ťidobolűsevici si s vami zahrali špinavú hru. Namiesto toho, aby ste nám pomáhali na fronte, s nami bránili Európu proti Rusom, my musíme strážiť vás. Tú hru by si chceli zahrať s celou Euróпой a potom s celým svetom. Aber... Naša veľká a mocná ríűa Euróпу zachráni. Vy budete Euróпу zachraňovať lopatou a krompáčom. Namiesto krvi dáte Európe pot, namiesto smrti Arbeit, Arbeit, Arbeit...! Naši vojaci vás nestrážia, ale chránia pred neuváženými chűfkami, chránia vás pred tými, čo vás budú nahovárať na útek, aby ste sa potom nedostali do rűk našim vojakom, našej polícii, našim poľným Ťandárom alebo iným bezpečnostným zloűkám ako dezertéri. Vo Viedni vás nik nepozná iba my, nik vás pri úteku nezachráni, nepokúűajte sa vzdialiť z dohľadu našich strážű! Bei uns ist Ordnung! Keď budete robiť, budete sa mať dobre, budete mať čo jesť, kde spať. Nebudete robiť, pűjdete do lágra, nicht zurűck nach Keisersteinbruch, aber nach Konzentrationslager in Mauthausen, Dachau, Auschwitz... Rozumeli ste!?“

„Nazdar, hauptman!“

„Rozumeli!“ odpovedá Szokoy.

„Ne. Ty ne! Vűichni!“

„Chlapci, máte povedať pánu kapitánovi, či ste ho rozumeli. No, povedzte, Ťe hej, veď vás to slovo nič nestojű. Hej?“

„Hej!“

Miűinskű Dlháň si Ťomre za mojűm chrbtom. „Hej, boha mu, ten Műller rozpráva ako Detvan.“

Na Detve nie sú Volksdeutschen, Dlháň. Fakt. Moűno má len prűzvuk detviansky. Ale „kapitán“ hovorű s mأكűeňom, po űiernohronsky. Ako si sa ty, Műller, obliekol do teűto uniformy? Len preto, Ťe sa voláű Műller? U nás Ťe sto

Schönovcov, ale ani jeden nenosí takú uniformu ako ty, ani jeden nevie po nemecky. Hej, Müller, my by sme sa mali pozhovárať!

Hauptmanova strohá tvár sa uvoľnila. Ku konfliktu nedošlo, lebo Slováci stáli a počúvali, a to je v poriadku. Šomrať budú potom. O ich pracovnej morálke mal doteraz priaznivé hlásenia. Vo Viedni majú Slováci meno. Meno, ktoré napísali ruky a robota ich predkov.

Reční oberfeldvébel Spiess a Müller prekladá:

„Chlapci, tu vo dvore vidíte balíky slamy. Je ich štyridsať. Vás je dvesto. Jeden balík slamy pre piatich vojakov. Vojdeme do budovy, do tanečnej sály, tam si urobíte lôžka. So! Prvých päť. Čatár! Ty...! Ty poď prvý!“

Slama v Tanzsaale

Idem, ale balík berie Gambatý. Rota si sama dala rozchod. Ku mne sa pchá Adam a neznámy malý chlapík. Vraví, že sa volá Fero Čierny. A s ním červenolíci a červenovlasý fešák, ešte sa nepredstavil, ale obaja hovoria, že by chceli spávať v mojej pätorke. Dobré. Ešte jedného.

„Ak chceš, môžem byť piaty.“

Prikývol som slobodníkovi Myškovi. Kráčame za Müllerom a Spiessom do hotela hore širokým schodiskom. Gambatý nesie na hlave bal slamy. Müller nám otvára dvojkrídlové dvere. Vpravo je umývárň, WC für Männer und für Frauen. Vľavo veľké dvere „zlatom“ lemované, ale to „zlato“ je otlčené, vysoko nad dverami vejú pestrofarebné papieriky, ošarpaný veniec, zaprášené papierikové ružičky. Tanzsaal. Naraz môžeme doň vojsť aj štyria, dvere sú veľké, vysoké ako tanečná sála a široké ako stena. Vchádzam prvý, Gambatý s balom slamy druhý. Sála je prázdna, veľká, vysoká a špinavá. Na juhu má štyri okná vysoké od dlážky po povalu so stovkami tabličiek, na povale visia tri sklené lustre, veľké ako koruny mladých stromov. Pospájané sú farebnými papierikmi. Aj steny sú pozlátené a zaprášené. Prach hovorí o starobe výzdoby, o tom, že v tomto Tanzsaale sa tancovalo veľmi dávno. Posledný raz v ten večer, keď führer vyhlásil národný smútok za Paulusovou armádou, pochovanou a zajatou v Stalingrade. Odvtedy je führerova Tretia ríša smutnou krajinou, jej mestá sú obtiahnuté čiernym súknom. V mestách Tretej ríše býva veľa drakov, ľudia tam nesmú hrať a tancovať, vysielacky chrlia len vojenské pochody a pohrebné piesne. Treba smútiť a oduševňovať sa, pripravovať sa na

hrdinskú smrť, na veľký pohreb, treba spievať pohrebnú hymnu, pri ktorej o pár mesiacov pochovajú aj Tisícročnú ríšu.

Bál medzi balmi

Gambatý zložil bal slamy na parkety, vošiel ďalší vojak s balom slamy na krku. Je tenký, slabý, pod veľkým balom vyzerá ako mravec. Vedľa neho podskakuje, šušle vojačik-chalanisko.

„Mäsiarik, zahraj!“

Mäsiarik je muzikant. Napodobňuje hru na husliach. Prsty ľavej ruky sa jemne dotýkajú strún na husliach, pravá ťahá sláčik a ústa s tenkými perami pískajú valčík. Mäsiarik vie aj tancovať, aj spievať. „Wiener Blúút, Wiener Blúút...”

Vojenské baganče sa roztancovali, riedko nabité a zodraté cvoky sa zaryli do parkiet tanečnej sály, kreslia po nich valčíkové vlny ako krasokorčuliari. Ďalšie baly slamy, Mäsiarik má divákov, diváci mäkké sedadlá, Arbeitskompanie má slamenú barikádu, vojaci sedia na slame ako gazdovia, ale pískajú si Johanna Straussa. Slováci si myslia, že Wiener Blut je ľahšia ako krvavý potôčik, nevedia, že to, čo pískajú, sú bludy, ktoré si môžu písať na pastve za kravami, a nie vo viedenskom Tanzsaale, ale dávno si nezapískali, dávno nezatancovali, prečo by si to nevynahradiť teraz, keď je príležitosť? Nuž, pískajte, Slováci, aj Jánošík zapískal na skale vysokej, v najkrajšej tanečnej sále na svete, a potom sa pobil s pandúrmami. My sme jeho chlapci? Pobjeme sa s pandúrmami? Nie? Prečo? Vieme, že by sme prehrali? To je čudné. S nami aj pandúr tancuje. Starý Müller sa dal zlákať pískaním a šuchotom, chce sa presvedčiť, že nezabudol tancovať. Nezabudol. Müller tancuje valčík zo všetkých najlepšie.

Hraj, slamená muzika!

Kde sú dámy?

Ja si pozývam... Už sú tu moje dámy, čo si na bale chcú zodrať sandále.

Prvá prichádza Viera s vejúcou šatkou, tá, čo ju Knieža chcel hodiť do studne a potom ju rozšliapala zdivená vlasovovská jazda. Tancuje krásne, je prievitná ako vánok, ľahučká šatôčka sa vlní, pláva jej okolo zlatých vlasov a Knieža, divízny ožran, s ňou tancuje. Opitý Knieža Ivan Ivanovič Haluška ju chce chytiť, ale vojaci mu hádžu pod nohy baly slamy.

Mŕtva prišla prvá? Vie, čo stratila, zavčasu zomrela, preto sa mi prvá zjavila, chce žiť, tancovať, spievať, milovať. Počujem, ako mäčko spieva víner

bfút...

Áno, bol taký bál, na ktorom som sa mŕtvej zrazu bál.

A čo ty, Marusia? Pardon, Marioara? Áno, je to Marioara. Aj ty si mŕtva? Nekúpila si droždie? Poznali ťa? Chytili...? Kto ťa zabil? Ak to urobil Modrý, doma ho budeme súdiť za tvoju smrť. Marioarin valčík sa zrýchľuje, kozáčik podskakuje, ale písanie nie je muzika, skôr nesúhlas. Musíš len tak tancovať, ako hrajú. Počuješ? Slamená muzika hrá Wiener Blut.

Aj Gamusova Vaľa prichádza s mladučkou Nataškou ako matka s dcérou. Si už stará, Valéria, krajšia si na bale ako na bále. Viem, pri Gamusovi si zostarla. Prišla si na bál, len aby sa ťa Gamus bál? Niet ho medzi nami. Vaľa, čestné slovo. Medzi nami je len jeden ďalejslúžiaci s modrými výložkami, účtovník, hospodár alebo skladník, jeho meno ešte neviem. Nie, Valéria, toho nepoznáš, ten nebol v Melitopoli ani v Geničesku, toho zajali v Bardejove. Dobré, Valéria, chod si ho hľadať na Slovensko, a tam ho... Povedala si predsa, že ho zabiješ. Povedala? Tvoja vec, Valéria. Gamus je, tak ako všetci muži v tejto vojne, smrteľný. Keby som bol jeho obhajcom, alebo vašim sudcom, súdil by som vás rovnako. Gamus nespáchal smrteľný hriech, spával s tebou a ty s ním. Je to hriech, Valéria? Viem, sľuboval ti, že ťa vezme na Slovensko. Hlúposť. Zo Slovenska teraz berú chlapov a ženy tak ako z Ukrajiny. Choď do mesta, Vaľa, a pozeraj sa. Všade ich nájdeš. Müller ti dosvedčí, že vo Viedni je teraz takmer milión privlečených cudzincov – Ausländerov. Majú svoje baraky, fabriky, protiletdecké kryty, svoje hroby i hrobky, svoje hriechy, zrady, pomsty a pod zrúcanými domami majú svoje lásky, Valéria, a spoločnú nádej, že v meste raz zavyjú sirény, zavejú biele zástavy a po nich že už budú viať len naše, červené. Prepáč, Valéria, vravím naše červené.

Kam utekáš, Valéria?

Počkaj! Natašku si tu zabudla. Máš pravdu... Nikdy som ju nemiloval, len som ju pokúšal, tak... vieš ako... nedal som jej pokoja, tak sa predsa na chlapca patrí. Keď ho dievča veľmi chce, nie je na tom nič zlého, Valéria, nepohoršuj sa. Ja som Nataške neublížil. Fakt! Ešte vždy som zelenáč, v uniforme aj v láske. Mala pochopiť hru, tak ako som ju chápal ja, a dnes by sa na nej smiala. Rozumná hra na lásku je niekedy krajšia ako bláznivá láska. Vysvetli jej to, Valéria, si skúsená žena,

Nataška plače. Vždy plakala, keď bola reč o rozlúčke. Skoro o rozum prišla, keď sme odchádzali, ale len preto, že ho mala veľmi málo. Vojna nie je špás, Nataška. A to, čo bolo medzi nami, nebola láska, ale vojna.

Všetky ako prišli, aj odišli. Wiener Blut pohýbala tanečnou sálou, vlní sa modrý Dunaj. Johann Strauss je spotený, vlasy mu padajú do čela, to musí tak byť, aký by to bol dirigent a skladateľ, keby mu dlhé vlasy nepadali do čela?

Prvé odišli, ale pricupkali ďalšie, prileteli v krdli, zatrepotali krídlami, zahrkúťali ako biele hrdličky, len šaty mali zrazu čierne. Medzi balmi slamy podskakuje krdel vrán.

Aglaja ich kŕmi aj s Vovkom, chce ísť ku mne, Vie, že len ju som ľúbil, ale Vovka ju drží za sukňu, nie, mama, poďme domov, otec je opitý, musíme ísť domov. Pozdravte Antona, majstra cechu šusterského a veľkého pijana, môjho priateľa. Je tu aj Kaťuša, žandár v sukniach, aj moja kuma prišla bez starého Timofeja, preto sa chce zabávať. Kde si, Nataška, z Kaťuše si ber príklad. Pozri, chlapi sa skôr boja jej ako ona ich.

A vy, kuma? Vravíte, že sobáš s opitým Timofejom nebol rozumný? Vy ste, kuma, predsa vedeli, že ten starý chren pije väčšmi ako Anton, muž Aglajin, a predsa ste ma prosili, aby som ako váš kum dal súhlas na sobáš. Ak sa s ním nedá vydržať, nechajte ho, kuma. Vravíte, že niet chlapov? Áno, muži sú smrteľní, vzala si ich vojna, veľa ich pojedla zem. Skúste ešte pár týždňov vydržať s Timofejom.

Rozhovor s kumou prerušil krik, zvada žien. Na parkete medzi balmi slamy zadupotali vojenské baganče. Wiener Blut už netečie z úst tenkého Mäsiarika. To už zas dupoce Knieža Ivan Ivanovič Haluška, žily na krku mu navreli, tvár očervenela, lebo spieva svojho kozáčika: Rusi Janka dobre znajú...

Na parket vbehol aj šalabachter, moja pehavá láska z Besarábie. Vojaci až po chvíľke zistili, že to nie je chalanisko, ale dievča ako struna, čisté ako kvapka rosy, všetci sa k nej vrhli, ani jeden si nevšimol zahalenú Zaru, ktorá zastala predou mnou. Prišla si po odpoveď.

„Mňa si ľúbil, či pehavú?“

Neodpovedám, lebo o Zare, zahalenej Turkyni, som len sníval, nikdy sa nenarodila, stvoril som si ju v sne, jej bohom-stvoriteľom bol Eros. Za mňa jej to vraví tučná Marusia so svojou chudou sestrou.

„Saša, Saška náš, všetky vyžeň, naozaj sme ťa ľúbili len my, preto, lebo nie sme pekné, ale dobré. My sme ťa kŕmili mamaligou, my sme ti prali vojenskú bielizeň, len ja Marusia som ti umývala chrbát za búrky na ulici pod odkvapom.“

Krdel čiernych vrán sa rozletel. Vrany sa zľakli školníckovej dcéry v oberlojtnantovej uniforme. India žobroní od nej cigarety. Báľ zmĺkol. India

si dovolila, čo doteraz ani jedna. Prišla na bál nahá. Vojaci zhíkli, prevrpením skameneli. To je Indiino šťastie.

Ako oslepujúci lúč slnka, ako zjavenie zapôsobil náhly príchod Kláry v anjelských šatách, s ľúbezným úsmevom, provokujúcim, ale ešte vždy čistým. Ona odkliala skamenených vojakov. Ale ktorá z nich, India či Klára, rozdáva vojakom cigarety? V ruke drží plný kôš cigár a cigariet, vznáša sa od vojaka k vojakovi a ponúka. Jej mladšia sestra vybehla za mnou a plače. „Prečo nemám dlhé šaty? Aj ja chcem ísť na bál!“ Mama sa jej hrozí pracháčom, že ju v nohavičkách nepustí.

Vojaci sa osmeľujú, dlane sa im priliepajú na jej nohavičky, mladšia sestra sa smeje, smeje sa aj Klára a nahá India sa hadí pred nimi, dráždi ich brušným tancom. Klára sa hrozí chlapcom, no, no, no, chlapci! Vojaci to chápu. Len ju dobre, ešte, chlapci, a vyššie, ona zato prišla medzi vás. Všetky po to prišli, každá si našla svojho vojaka a každý vojak svoj bal, z ktorého si rozťahuje širokú posteľ. A potom? Johann Strauss odišiel. Čo je tu vlastne? Bál na slame, či tanec na tráve? Už tu nie je krásny modrý Dunaj, len dunajská vodička, s ňou prišla Adelka a pýta sa, či má čakať z vojny domov Janíčka, či má čakať, a či sa má vydávať, tá vodička je z našich hôr, Adelka z našej dediny, v ktorej ženy nosia sedemdesiat sukien. Áno, je to Adelka, čo ma vyprevádzala na vojnu, oči má stále čierne, zvodné ako vtedy, ponúkla Klárinej mladšej sestre sukňu, lebo jej stačí jedna. V tej jednej sa prišla vydať až do Viedne.

Čo tu chceš, Adelka?

Opýtať sa...

Či máš čakať? Či sa máš vydať? Nečakaj, Adelka. Zarábaj si na čižmičky, ako vieš. Vydaj sa... Ani vy ostatné sa nedočkáte odpovede. Chlapci chcú hovoriť, ale nemôžu. Medzi balmi slamy stojí smrť.

„Was ist los?“

Je po všetkom, je po vašej kráse, dievčatá. Hauptmanov piskľavý hlas vás vyhnal. Dívam sa na ne, ako sa vlečú za Johannom Straussom, viedenská krv sa už pení len v hauptmanovom srdci, mieša sa so žľou. Tej žltej krvi je plná Viedeň, dunajské vlny sú krvavé, hauptmanov krik a hnev vyhnal božskú hudbu, tanečná sála sa premenila na stajňu, kde pán v tejto chvíli ustajňuje dvesto ťažných koní.

Pre Gambatého, Adama, Fera Čierneho a jeho kamaráta vyberám miesto v tmavom kúte na severnej strane sály. Preto, aby na nás pri prvom nálete na Simmeringhof nezleteli tabličky skla z vysokých okien. K nám si hodil bal

ešte vždy pískajúci Mäsiarik. Už nevidieť z jedného kúta do druhého. Sála je plná prachu z domliaždenej slamy. Malou ceruzkou píšem na špinavú stenu: 19. novembra 1944. Čatár Matúš Zraz.

DLŽOBY VIEDENSKÉHO BÜRGERMEISTERA.

Prvý nástup

Dnes je 20. novembra 1944. Mám dvadsať rokov, dva mesiace a jeden deň. To je už takmer dvadsaťjeden. Müller so Spiessom si nás zapisujú. Najstarší v rote sú východniari, záložný delostrelec Hudák má štyridsaťjeden a jeho krajan od tej istej zbrane s dobrými čižmami Ján Pallo tridsaťdeväť rokov. Raz toľko, ako mám ja? Napíš si, Müller, že mám o dva-tri roky viac, dvadsaťtri, štyri alebo aj päť. Toľko má v tejto rote skoro každý. Szokoy má tridsaťosem, ale vyzerá na päťdesiatpäť. Ovisnuté fúzy, ktoré mu v lágri opäť narástli, robia z neho starca.

Zapísali, rozdelili. Šustri a krajčíri vystúpili, potom Müller prikázal vystúpiť kuchárom, pekárom, mäsiarom. Ešte potrebujú stolárov, lekárov a murárov.

Šustri vystúpili traja. Spiess si nechal všetkých troch. Ale skutočný šuster z tých troch je len Borbély, jediný Maďar v novej Arbeitskompanie. Lekára medzi nami niet. Stolár vystúpil len jeden. Mäsiarov, kuchárov a pekárov je päťdesiat. Spiess sa usmieva. Vie, že všetci nie sú mäsiari, kuchári a pekári, že sme všetci len hladní. Müller vraví chlapcom, aby nerobili hlúposti, nám treba ozajstných kuchárov, takých, čo z ničoho budú vedieť veľa a dobre navariť. Müller vybral malého slobodníka Patrika s opičou tváričkou. V tej tváričke je čosi sympatické. K nemu pribral krásavca so semitskými viečkami a veľkými modrými rybacími očami. Tie oči trochu odpudzujú, sú prefikané, pohľad prenikavý a povýšenecký. Jeho meno som si nezapamätal, ale tretieho, vysokého prihnutého ženistu Chylu, poznám.

Slobodník Chylo! Keď Müller opakoval jeho meno, strhol sa ďalšlúžiaci čatník a postavil sa pred Müllera.

„Prosím.“

Rota sa rehoce. Müller a Spiess nechápu. Ešte menej chápe rehot ďalšlúžiaci.

„Čo chcete, pán čatník?“

„Volali ste ma, pán Müller.“

„Ja? To je omyl.“

„Volali. Počul som, ako ste zavolali Filo...“

Rozosmial sa aj Müller, a keď všetko preložil Spiessovi, smial sa aj ten.

„Volal som Chylo. To je v poriadku, pán čatník. Choďte na miesto!“

Ďalejslúžiaci, sprevádzaný smiechom, zaradil sa do svojej trojice ku mne a k Szokoyovi. Poddôstojníci majú stáť v prvej trojici.

Tak Arbeitskompanie má Chyla aj Fila a bude mať aj svoju vlastnú kuchyňu.

Spiess a Müller nás rozdeľujú a unteroficiieri so strážou si odvádzajú skupiny po päťdesiat zajatcov a vychádzajú bránou na ulicu. Skupinu, do ktorej ma zaradil Spiess, si odvádza feldvébel Zita.

Prvá šichta

Zastali sme pri veľkom zbúranisku. Túto prácu pre nás pripravili americkí letci. Niektoré domy sa zosypali na kopu, niektoré preťali bomby v polovici, rozrezali spálne, kuchyne alebo schodiská v priereze. V spálňach ostali upravené postele, lebo nálet bol cez obed, kuchyne zostali bez stolov a tanierov s hrncami na sporákoch, v rozvalinách sa považuje šatstvo, bielizeň, v elektrickej zástrčke sa na šnúre hojdá rádio, na rozštiepenej doske na povale visí kabát a pripomína obesenca. Okolo rozvalín sa potulujú nemí ľudia, hrabkajú v nich, hľadajú čosi, ale keď to nájdu, odhodia to, všetko je bezcenné. To, čo by chceli nájsť, už nežije, je pochované pod kopou tehál, plechu a dreva. Nás si nevšímajú. Ako záchrancovia živých ideme neskoro. Hrobári nie sú zaujímaví, málokto im ďakuje.

Feldvébel Zita rozdeľuje strážnym robotníkov. Každému desať. Mňa si necháva pri sebe.

„Unteroffizier u nás nemusí dělat! Verstehen?“

„Nie, starký, ja musím robiť, musím, chcem, keby som nerobil, zmľandra-vel by som a kamaráti by ma znenávideli.“

Feldvébel hovorí, že mi zakáže, ale sám vie, že je to hlúposť. Budeme robiť všetci a toľko, koľko sa nám bude chcieť. Keď nás nebudete naháňať, budeme robiť viac. Keď nás budete šibať, budeme prskať, fúkať si rany a snovať pomstu.

Keď si strážni mali odvieť robotníkov na miesta, ktoré im ukazuje civil zodpovedný za tieto práce, feldvébel, prenikavo zavolať:

„Moment! Ich will noch etwas sagen!“

Prekladá slobodník Myška.

„Upozorňujem, že na prácach prisvojenie si každého cudzieho predmetu sa považuje za krádež. A krádež sa trestá smrťou! Rozumeli ste?“

Starký nás urazil. Neodpovedali sme mu.

Ako esesman bez nohy v našom kliatí objavil svoju materinskú reč a v nej starú vlasť

Pán staviteľ je majster, vie organizovať prácu. Rozkazy lietajú, starí strážni sa ich usilujú vyplniť do bodky, lebo o týždeň, o mesiac staviteľ, ktorý búra to, čo nezburáli bomby, podá o strážnych hlásenie, ako si palieri s puškou počínali, či ich netreba poslať na iný, horší úsek vojny v zázemí. Traja nesieme ťažkú hradu, feldvébel kričí aufpassen, Zraz, aufpassen! Pod nohy sa nám podpletajú tehly, hrada je ťažká, dlhá, zohnutý pupencavý východniar padá, hradu dvaja nevládzeme udržať, hrada padá na neho, feldvébel hergotuje, verfluchtuje, sám uteká k hrade, ale my s Gambatým ju už nešíkovo odhadzujeme, hrada sa gúľa po tehlách dolu zrúcaninou na skupinku, v ktorej pracuje Myška s Mäsiarikom a mičinský Dlháň. Stihnú odskočiť a potom je už dosť času na bohov, Kristov, Panenky Márie a všetkých svätých, Slováci hrešia tak z chuti, ako keby sa modlili, a v hrešení ich môžu tromfnúť len Taliani alebo Maďari.

Naproti zastal esesman podopretý na barlách, lebo prázdna nohavica mu veje nad zemou. Pri esesmanovi stojí slečna, esesman má sprievod, milá si ho pestuje ako vtáčatko, o hrdinov sa treba starať, odstrelenú nohu nahradiť úsmevom, istotou v duši, láskou a metálom. Čo si to dovoľujú títo zajatci, to je priveľa, nadávajú na robotu, vraj sa na ňu vykašľú, ožobračujú sa nedajú, kto im za to zaplatí, Bürgermeister či Hitler? A zase bohovia a Márie so svätými. To je naozaj priveľa, má sa jeho milá znížovať k tejto spodine, k tejto treťoradej rase, a počúvať toto odporné kliatie? Esesman sa už zhovára s feldvéblom, ten je hodnosťou vyšší, ale je len od wehrmachtu a má obidve nohy, preto je ochotný vypočuť o nohu kratšieho, vysvetľuje mu čosi a kýva na mňa, ale ja ho nechcem, nemusím vidieť, ja si idem s Gambatým a so Zohnutým za svojou hradou a pevným krokom ju vynášame zo zbúraniska na chodník. Keď sme ju bacli na zem, prelomila sa na dvojce, striasla sa všetkej hniloby a prachu.

Zohnutý poďakoval bohom a svätým ako sa patrí, bohato a šľavnato za to, že sme sa hrady zbavili.

Esesman dvoma, tromi skokmi doskackal k nám.

„Í, boha vášho, ale kľajete parádne. Júj, tak kľiať som dávno nepočul. Odkiaľ ste, chlapci?“

Černokňažník bez nohy nás zakľal. Ak esesman rozumie nášmu kliatiu, tak je Slovák, alebo...

„Počul si nás kľiať, tak vieš, kto sme,“ odpovedám mu. Gambatý so zohnutým odišli.

„Slováci ste, to vidím i počujem, podľa handier aj podľa reči ste Slováci, ale odkiaľ?“

Esesmaník je malý, na krku má železný kríž, prsia plné vyznamenání, tvár drobnú, okrúhlu, počernú. Nepristane k dievčaťu, aj keď majú okolo očí niečo spoločné, dievča je plné v bokoch a prsiach, vlasy plavé, líca červené. Nemka. Tá najpravšia z pravých.

„Čo budeš mať z toho, keď ti poviem, že som napríklad od Hrona alebo od Čierneho Hrona, alebo z Horehronia, Považia...“

„Čo? Z Horehronia?“

„Vravím napríklad. Môžem byť aj zo Záhoria alebo Zemplína.“

Esesmanovi vypadli spod pazúch barly, zachytil sa mi o plecيا. Mohlo sa zdať, že sa chce o mňa oprieť, ale ja som pocítil, že ma objal, a pritom mu brigádírka so smrťou spadla plavovláske k nohám.

„Krajan môj!“

Fräulein mu podala barly a brigádírku. Prešiel mi mráz po chrbte. Objala ma smrť.

„Odkiaľ si? Presne. Z ktorej dediny?“

„Z Čierneho Hrona, možno z Čierneho Váhu alebo Čiernej Vody.“

„Čo? Z Čierneho Hrona? Tam som s otcom furmančil.“

„Ty?“

Zbadal, že ma jeho uniforma desí.

„Ja. Keď som ešte nenosil toto svinstvo, bol som furmanom. Keď som mal dve nohy a bol som chlap. Teraz som kalika a sviňa.“

Fräulein mu ukazuje, aby mlčal.

„Čo? Nech počujú, nech vedia, že na nich kašlem.“

„Ale si hrdina, máš železný kríž...“

Oči sa mu zahmlili, slečna ho chytila pod pazuchu a nežne sa mu prihov-

riľa:

„Nehovor o tom, Ferko, nechaj to tak, poď, zase ti bude zle z takých rečí.“

Slečna sa nemala esesmanovi prihovoriť tak citlivo a takou čistou slovenčinou. Esesman je v tej chvíli zajatý, okolo nohy mu škripú lopaty, Slováci neveria svojim očiam a ušiam. Slovák v SS? A jeho milá Slovenka? Dívame sa mu na smrtku na čiapke, na prázdnu nohavicu nad zemou a počúvame Ferkovu reč, jeho klatie, ktoré ničím nezaostáva za naším.

„Ty si Slovák?“ Všetci sa ho to chceli opýtať, ale jeho uniforma im v tom bráni.

„Čo ja viem, čo som! Meine Nahme ist Franz Fuchs. Som Fero Fuks z Horehronia, z Pohorelskej Maše. Mama vie po nemecky len pár slov. Naučila sa niečo, za päť rokov sa naučila po nemecky nakupovať, viac jej netreba, lebo varí a nadáva po slovensky. Otec je vraj Nemec. Nemec? Hovno Nemec! Narodil sa na Horehroní, jeho pradado bol Nemec a ja neviem, čo som... neviem. Kripel som! Kripel! Dívajte sa!“ Prázdna nohavica zamierila na vežu Stephansdomu.

„Keď máš toto na sebe, musíš vedieť, čo si!“

„Som Kriegsinvalid, Kriegskrüppel, chlapi! Pozrite na ten kýpeť.“ Vyhŕňa si nohavicu, ale slečna mu bráni.

„Načo to robíš, Ferko, niekto to uvidí ako vtedy a zase bude zle, všetci budeme trpieť, aj prídel ti zrušia.“

„Vyseriem sa na nich, aj na ich prídel, počujete, vy...“ Odhodil jej ruku, chvíľku podržal vysúkanú nohavicu a my sme sa s odporom a úžasom dívali na červenú kožu pod kolenom, zošitú do uzlíka. Kolená sa podobá na holú hlavu nemluvnáťa, alebo na nevyrobený miešok na tabak. Je to veľká zahojená rana.

„Feko...“

„Nechaj ma, nech vidia, nech všetci Nemci vidia, všetci hlaváci, čo som si vybojoval, nech idú do riti, ja sa na všetkých...“

„Feko!“

„Aj na neho, na Hitlera sa...“

„Was ist hier los?“

Ešte pred feldvéblom stihol Feko povedať, že sa na vojnu, aj na všeličo iné... a feldvébel chápal.

„Ruhe, junger Mann, Ruhe! Nur Ruhe...“

Nás vyhnal na rumovisko, rozkričal sa na strážnych, ako to, že nám nedá-

vajú robotu, mňa si nechal, želan si to rozhnevaný esesman a jeho slečna. Už sa upokojil, len tvár má ešte červenú.

„Ja som Fuksová, Ferkova sestra.“

„Matúš Zraz. Čatár Zraz.“

Zo zvyku som sa aspoň vystrel, pritiahol nohu k nohe, lebo slečna je pokojná a milá. „Myslel som si, že ste jeho...“

„Helenka je lepšia ako všetky tie suky... Len v novinách tárajú, ako vlastenky majú rady hrdinov, ale v skutočnosti, keď jej otrčíš kýptik, zhíknu a štítia sa dať sa ti chytiť aj za koleno.“

Feldvébel sa teší, že sa tento takmer incident, ktorý mu mohol skomplikovať pokojnú službu v zázemí, skončil vyfajčením cigarety.

Esesman Franz Fuchs chcel ešte niekoľkokrát počuť, že som naozaj z Čierneho Hrona, hovorí o dolinách a grúňoch, o horách, lebo Ferko Fuks naozaj s otcom furmančil u nás v Starej doline, vo Vydrovom, v Páleníčnom, na Križnom... Všetko mi povedal, len kto a ako ho obliekol do čiernokňažníckej uniformy, to som sa od neho nedozvedel.

„Kto obliekol vás, ten obliekol aj mňa.“ To bolo všetko, čo mi Ferko Fuks povedal. Feldvébel Zita mu nadiktoval našu adresu a Fuks sľúbil, že ma ešte so sestrou vyhľadajú.

Keď odišli a ja som sa vyškriabal na kopu tehál, zohnutý Cervan mi zasipel do ucha, pritom mu pupencavá tvár ešte väčšmi očervenela:

„Ty smrad! Ako sa môžeš tak kamarátsky zhovárať s tou kurvou esesman-skou!? Ešte si mu aj ruku podal! Aj tej jeho kurve. Vieš, čo si?!“

„Zavri zobák, Cervan! Prestaň brechať a nenávidieť svet. Zadasíš sa vlastnou žľou!“

Cervanova počerná, pupencavá tvár je hrozivá.

„Podal som esesmanovi ruku. A čo? Videl som v ňom Horehronca, furmana, a nie esesmana. Podal som ruku, Cervan, máš pravdu, a videl som kýptik namiesto nohy. Necítim sa za to vinný. Nevie, či je to správne, ale mne sa vo Fuksovi páčil furman, nie esesman. Na toho som celkom zabudol. Furman bol v ňom a esesman na ňom. Aj tie reči... Reči, to sú myšlienky, názory... a názor, to je charakter človeka. Počúvaj ma, človeče, a nezazerať na mňa ako na vraha. Mne sa Fuks, teraz bez nohy, vidí celkom fajn chlap. A jeho sestra... tá je v poriadku, Cervan.“

U mňa je všetko v poriadku. Ba navyše mám radosť, že som objavil krajanu. Vojak bez nohy nemôže byť nebezpečný. Ak esesman preklína ríšu

a führera, tak je to takmer náš človek. Cervan zmýšľa inakšie? Nech! Zase mi zasípel do ucha:

„Neodpovedal si mi, prečo sa s tým smradom môžeš zhovárať ako s človekom!“

„Prečo? Niekedy... v džungli... kamarát, keď všetky šelmy ceria na teba zuby, dobrá je aj skrotená líška.“

„Skrotená... tch! Tá tvoja líška sa chytila do klepca, odtrhlo jej nohu... preto je skrotená. Len preto! Prehrávajú vojnu, preto nadávajú na führera... Tch! Videl by si ho, keby chodil bez barley po Ukrajine, po Moskve, prisahám ti, že by si nespomenul ani na jediné slovenské slovo, iba keby sa chcel s Rusom, Ukrajincom dohovoriť, aj za furmanku vo vašich horách by sa hanbil. Nebolo by jeho minulosti, bola by len esesmanská budúcnosť, ktorú im Himmler sľuboval, bolo by len hýrenie, smilnenie, žranie, pijatika a vládnutie. Fuks, Beer, Wolf, všetci tí psi by boli rozsievачmi nemeckej rasy po ukrajinských a ruských rovinách. Zhováral by sa s tebou len vtedy, keby ti rozkazoval, aby si mu opucoval čižmy. Taký by bol tvoj Fuks!“

„Možno by taký bol, ale teraz nie je a už nikdy nebude. Z toho chlapíka ríša už nebude mať osoh. Teraz je väčší chudák ako my.“

„Ríša z neho mala osoh. Jedna noha žralokovi stačila. Neprišiel o ňu na Hrone pri furmanke ani na lazoch na fraji.“

„To máš pravdu, nohu mu vzala ríša, ale tým mu aj vrátila hlavu a srdce. To by si mal pochopiť, Cervan. Človek všeličo stratí, kým príde k rozumu, žiaľ, niekedy aj hlavu. Keď by mohol byť múdrejší, nemá už hlavu.“

Cervan stíchol. Rozmýšľaj, kamarát! Ja rozmýšľam o tom, či Cervan predsa len nemal pravdu. Rozum je náchylný veriť Cervanovi, ale srdce nemôže odmietnuť furmana bez nohy. Rozum začína nedôverovať srdcu, ale to je milosrdné, plače nad beznohým. Veď ríša ešte nescapala, narobí ešte veľa zla, a on sa jej, ešte mocnej, nebojí, hlasno ju preklína. Nevie, či to Cervanovi stačí, ale do večera mi už ani raz nezasípel do ucha. Správa sa ku mne pekne. Ba navyše začal ma oslovovať Matúš, nie čatár.

Dobre, Cervan, hneď máš aj pupencov na tvári menej.

Celý deň som myslel na to, ako by som sa raz... tu v tejto kamennej džungli porozprával s esesmanovou materou, so Slovenkou, ktorá ho dojčila.

Keď sme prišli z Bürgermeisterovej šichty

Vlečieme sa, nevšímame si, či držíme krok, v tele cítim príjemnú únavu a zlostný hlad. Cez vysokú bránu sme vpochodovali do dvora Simmeringhofu poslední z piatich skupín. Kuchár Patrik s fešáckym pomocníkom s rybacími očami stoja pri várniciach so žuľanami v rukách.

„Kde ste tak dlho, cicvori, žbrndu budete mať celkom studenú.“

Rybacie oči sa strachujú o naše žalúdky. Feldvébel dáva rozhod a sto bagančí buchoce po širokom schodisku a škripe na parketách tanečnej sály.

„Hohó! Čo ste sa odtrhli? Pozri na nich, ako črieda... Uhnite im z cesty!“

Stádo sa zase valí so šálkami dolu schodmi na dvor, k Patrikovým várniciam. Prvý už natŕča šálku, ale Patrik nenalieva.

„Počkaj, kamarát, všetci nastúpíte, jeden si vás spočíta, ja tu mám len päťdesiat žuľaní, ani o jednu viacej. Tebe nalejem, a tvoj kamarát bude mať vieš čo na večeru. Tak, kto vás spočíta? Čatár, spočítaj ich!“

„Ja som tu, Patrik, taký čatár ako ty.“

„Tak si obtrhaj hviezdy.“

„Neobtrhám! Ja sa za hviezdy nehanbím.“

„Ja na ne kašlem! Spočítaj si chlapov!“

„Ale bez rozkazu, Patrik.“

„A vraj nie si čatár! Pyšný si ako hovädo! Keby ti rozkázal oficer, dolámeš sa, tak sa budeš ponáhľať splniť rozkaz.“

„Rozkazy som nikdy nemal rád, Patrik. Preto mi nerozkazuj!“

„Počítaj tých chlapov, lebo to naozaj vychladne. Neondej sa...“

„Dávno ich mám spočítaných. Päťdesiat...“

„To si mohol hneď povedať.“

Prvý hladoš dostal svoju dávku zemiakov a kapusty do hrdzavej šálky. Čuduj sa svet! Po prvý raz v zajatí dostávame dve jedlá. Zemiaky a kapustu. Zemiaky sú studené, drevené a staré, páchnu pivnicou a hnilobou, ale hlad nemá čuch. Kapusta je tvrdá, nedovarená a kyslá. Žalúdky máme zoslabnuté. Som posledný. Patrik a rybacie oči sa na mňa dívajú, uvažujú, či mi majú hodiť viacej, lebo v hrnci zvýšili ešte tri-štyri porcie. Dali mi bežnú dávku. Jem na dvore, pri stene baraku. Kotly obstali tí, čo dúfajú, že im kuchári pridajú.

„Ako ti chutilo, čatár?“ pýta sa ma Patrik, keď som prechádzal popri prázdnych hrncoch.

„To ste vy varili?“

„Nie. Doviezli nám z fabriky. Nemáme na čom variť.“

„Pre svine je to dobré.“

„Môžem ti pridať, čatár.“

„Ďakujem.“

V tanečnej sále sa túla tajomstvo

V tanečnej sále sa túla tajomstvo, chýr o ňom mi priniesli traja zvestovatelia. Šofér sám prišiel za mnou, aby mi ho prezradil, lebo o ňom vie najviac, vraví, že sa volá Tóno Léger, a prišiel sa poradiť, ako toto tajomstvo skryť. Vo Viedni našiel svoju milú z Krymu. Ukradol ju z dievčenskej pracovnej skupiny na zbúranisku, kde pracovali slovenskí zajatci s dievčatami odvečenými z Ukrajiny. Dal jej svoj plášť, čiapku a večer, keď unteroficier Katzmarek prižmúril jedno oko, Tónová Vaľa pripochodovala s našimi do Simmeringhofu. Teraz spí skrútená na slame ako psík pod „sedemdesiatimi“ vojenskými plášťami farby kaki. Vojaci ju chodia obdivovať ako zázrak, ako rozkvitnutý strom na púšti. Tóno je utrápený, má starosti, ako skryť toľkú krásu v sále-maštali. Je to drahokam, ktorý sa nedá skryť v slame ani pod vojenskými plášťami, najmä vtedy nie, keď ho túži ukradnúť dvesto roztúžených chlapeckých srdc. Vaľu bude treba ostrihať, obliecť, urobiť z nej vojaka a kryť, vždy a všade kryť, lebo tento vojak bude stále ženou a do počtu jedným navyše. Podarí sa to?

Och, Vaľa, nevesta vojenská! Šťastnejšia by si bola, keby si mala na sebe nie „sedemdesiat“ vojenských plášťov, ale sedemdesiat sukieň a vydala sa ďaleko za Viedeň, do Prievidze. To je Tónov sen. Sme kamaráti, sen mu nepokážime.

Som unavený, nechce sa mi s nikým rozprávať. V tanečnej sále sa nesmie svietiť. Zajatci ležia a zhovárajú sa. Jedni ešte oblečení a obutí, tí, čo sa vyzliekli a vyzuli, schúlili sa na slame do kľbka, zakryli sa dekami a plášťom. Pach neumytých nôh a prepotených mokrých onúť cítiť tak silne, až vyráža dych. Umyváreň a záchody sú naplno obsadené, veľkými pištiacimi krídlovými dverami vane zápach až k nám, do severozápadného kúta. Nebývame v barakoch, ale už zase máme vši. Prvú noc som ich veľmi necítil. Zajtra sa budeme odlišovať. Únava ma uspáva. Spím oblečený, ale vyzutý, s umytými nohami. Zakryl som si ich plášťom a plášť stiahol opaskom. Nohy sa mi zohriali ako pri pecku. Na hlave a na pleciach zimu necítim.

Všivavá vojna

Na odvšívovanie dozerá celý štáb našej strážnej čaty, na tú udalosť sa prišiel pozrieť aj hauptman Foustka. Oberlojtnant Humpoletz má kanceláriu v pivničnej miestnosti pri kuchyni, do ktorej Patrik s Chylom, druhým pomocníkom, nosia kotly, hrnce, nože, sekáče. Odvšívovanie je pre strážny štáb veľký problém. Nemáme si čo obliecť. Preto sa najprv odvšívuje uniforma a my sa tisneme v tanečnej sále v gatiach a košeliach, zakrúcame sa do diek a robíme hlúposti. Potom si prvá skupina oblieka dohúžvanú, zaparenú uniformu, ak sa podarí nájsť – svoju, ak nie, tak takú, aká sa komu dostane do rúk, alebo tú, ktorá zostane ležať na parketách. V tanečnej sále sú fašiangy, pobehuje po nej a skáče dvesto maskár. Holí chlapi nie sú pekní, chlapovi odporní, ale preobliecť sa treba. Aj v spodkách a košeliach sú vši. Bolo by sa treba okúpať. Chlapi smrdia, uniformy bez bielizne šteklika, pichajú holé telá a pri pohybe pália pod kolenami a v rozkroku. Chúlím sa do kľbka, prikrývam dekou. Tak sa dá vydržať. Cítim, ako vši z deky prechádzajú na odvšívavenú uniformu a z nej na telo. Už zase pijú krv. Do odvšívovacieho kotla sa posledné dostali deky. Vší je večer o niečo menej, ako bolo ráno. Chvílkami ich vôbec necítim. Ale všivavá vojna sa neskončila. Vší to dnes prehrali, ale boja sa nevzdali. Spiess rozkázal Müllerovi, aby nám rozdal po polovici mydla „Schicht“ s jeleňom. V umývárni od večera do rána tečie voda, chlapi sfkajú rozkošou, studená voda poráža ich chlapstvo. V sále sa už dá dýchať a nedvíha sa pritom žalúdok.

Čo strážni neustrážia

Už vyše týždňa chodíme na jedno jediné rumovisko. Odkryli sme schodisko, civili sa vracajú k miestu, kde stáli ich byty, niektorí sa opovážia vyjsť až do visiacich, rozrezaných spální alebo kuchýň, feldvébel sa za to na nich hnevá, ale civili si odnášajú hrnce, šatstvo, jedlo, odnášajú si všetko, čo sa odniesť dá a k čomu sa ešte dostanú. Sami objavujú mŕtvych. Mŕtvych treba zniesť na ulicu, ale na tú prácu nás feldvébel nechce uvoľniť. Civili ho márne prosia. Nie! Nie! Jeho Arbeitsgruppe musí odkrývať živých. O mŕtvych nech sa starajú hrobári.

Už niekoľko dní neprileteli. Prežívame krásny, pokojný týždeň. Na rukách mám boľavé mozole, na uniforme diery. Strážni nás ráno vodia do práce, večer privádzajú z práce. Zvykli sme si na to. Nebránime sa, nereptáme. Nasiakli

sme síce čudným, ale predsa len civilným, spolovice otrockým životom. Mesto v porovnaní s lágrom blahodarne pôsobí na moju dušu. Žijem medzi ľuďmi, vidím ich, mám pocit, že som človek. Nešťastnejší ako oni, ale človek. Vaľa sa medzi nami šťastne stratila. Ale Tóno Léger viac stráži, ako spí.

Cestou na rumovisko stretávame pracovné skupiny Rusov, Holanďanov, Juhoslovanov, Poliakov. Včera sme stretli aj Rumunov a Bulharov. Medzi nimi boli zamiešaní aj Maďari. S nemým úžasom teraz pozeráme na rotu dievčat. Odtiaľ Tóno ukradol svoju Vaľu. Nohy majú pookrúcané v handrách, ich krok šuchoce na asfaltovej ulici ako dážď na streche.

Nesmelo im kývame, dievčatá sú smelšie, veselšie. Ich krásu zakryli handry, mužov vedú takí istí strážni ako ich.

Čosi pekné, mocné, sladké a životodarné sa do mňa vlialo. To strážni neustrážia, ani zo mňa nevyženú.

Saurer Werke sind kaput

Zavýjanie sirén nás vzpriamilo, postavilo do pozoru. Je to možné? Na pravé poludnie sa bude zabíjať? Feldvébel Zita sa ešte nespamätal. Zhŕkli sme sa okolo neho ako kurčatá okolo sliepky.

Sirény zavýjajú, Viedeň plače. Strážni nás obstali a feldvébel nás vedie do najbližšieho dvora. Vápnom namaľovaná šípka ukazuje cestu do protileteckého krytu. Pri vchode stojí strašiak v čudnej uniforme. Domovník? Folksšturm, či hasič? V uniformách ríše sa cudzinec nevyzná. Každý Nemec má nejakú uniformu. Aspoň blúzu alebo čiapku. V ríši je skoro každý nejakým führerom, má nejakú hodnosť, funkciu, povinnosť, každý musí niekoho poslúchať, na niekoho kričať, pred niekým „Maul und Schritt halten“.

Kto bude kričať pri vchode do domového protileteckého krytu? Feldvébel je vyššia šarža ako domovník, ale slušný človek sa najprv opýta.

„Máte tu miesto pre mojich päťdesiat mužov?“

„Nur für Deutschen, Herr Feldwebel!“

„Wir sind...“

„Sie sind keine Deutschen, Herr Feldwebel.“

Tento poplach, tento nálet, tento kryt je len pre Nemcov?

Sirény náhle zmĺkli. V meste ešte počuť ojedinelé hučanie motora, klopkanie krokov na dlažbe, krik protileteckej služby, ktorá zaháňa odvážlivcov

z ulíc do krytov a dáva pozor, aby bombardovanie nevyužili zloději. Odchádzame hľadať nový kryt. Protiletcká služba nás ženie späť do dvora, z ktorého sme vyšli. Od juhozápadu sa blíži hukot lietadiel. Skôr ako spadla na Viedeň prvá bomba, feldvéblova päť zabubnovala na železné dvere krytu. Za dverami je ticho. Dom sa chveje od hukotu lietadiel.

Spadli prvé bomby. Nebo sa zrazilo so zemou, hromy otriasajú mestom, v tele cítim elektrinu, vo vzduchu prach z malty a tehál a pach výbušnín. Raz, keď ma hromy prekvapili v horách, utekal som v búrke s volkami preč od vysokánskych jedlí, dolu strmou pastvou s rinúcou sa vodou, kížal som sa ako na lyžiach, utekal som pred hromom, držal sa oja a riskoval, že v behu do mňa skôr udrie, ako keby som sa schúľil pri pni. Aká to bola búrka! Tých, čo zostali pri ohni pod jedľou, všetkých zabilo, dvaja zhoreli a jeden oslepol. Mesto sa otriasa od výbuchov bômb a strelby protiletadlových batérií, ktoré sú umiestnené na strechách domov. Chodba a schodisko je plné prachu, pach vápna zadúša, piesok škrípe pod zubami, reže oči. Krčím sa, pritláčam k stene, všetci sme na kope a čakáme, kedy sa na nás zosype dom a rozmiaždi nám hlavy. Pýtam sa sám seba, či niečo pocítim, keď ma roztrhne bomba a zmieša moje telo s tehľami a omietkou. Prvý roj zhodil bomby na IX. okres.

„Saurer Werke sind kaput“, šepká mi feldvébel. Hľadáim na neho nechápavo, lebo neviem, čo sú Saurer Werke. Werke je fabrika... Fabrika ist kaput? To je dobre, feldvébel. Aspoň nebude vyrábať zbrane, motory.

Už dve hodiny trvá nálet. Prv ako sa rozplakali sirény oznamujúce koniec náletu, vbehlo pod bránu plačúce dievča. Trhá si čierne vlasy, zavýja, vykrikuje: „Meine Mutter! Dort ist meine Mutter!“

Dievča ťahá feldvébla za ruku, ale feldvébel sa ani nepohne. Poplach sa ešte neskončil.

Zúfalé dievča odbehlo, ale o chvíľu sa vrátilo. Konečne zaplakali sirény. Vychádzame z domu na čele Arbeitskompanie kráča

dievča s bielymi vlasmi

Sirény sú jazyk smrti, zvony vojny. Ich hlas je prenikavý, ich reč všetkým v meste zrozumiteľná. Potom, keď im ľudské ruky stisnú hrdlo, zmĺknu, namiesto nich sa mestom rozľahne ľudský plač. Všetky jazyky, hrdlá, oči, srdcia plačú rovnako. Len tón ľudského hlasu nie je rovnaký. Muži plačú tichšie,

zdržanlivejšie, ženy hlasnejšie, deti najbolestivejšie. Viedeň plače, jej ulice sú plné ľudskej krvi. Dievčatko plače za celú Viedeň, plače za nás a pre nás. Plače naša sestra. Koľko rokov máš, sestrička, trinásť či pätnásť?

Sme na mieste.

„Hier! Hier ist meine Mutter! Hier! Bitte, suchen sie meine Mutter!“

Dievča odhadzuje tehly, ale dom bol veľa poschodový. Tu sú ľudské ruky málo. Feldvébel rozmýšľa. Ešte nedal povel na prácu, ale chlapi už pracujú, nemôžu sa dívať na dievča, ktoré hryzie tehly. Čosi sa s nami robí. Feldvéblovi viedenskú češtinu i nemčinu rozumiem ako slovenčinu. Nie sme Kriegsgefangene a feldvébel nie je veliteľom našej stráže. Sme vojaci, chlapi, ba sme viac, ľudia, chceme pomôcť ľuďom. Pupencavý Cervan, najväčší šomriak, prvý začal odhadzovať tehly a ja mu nesípim do ucha, ty smrad, čo robíš, veď ty zachraňuješ matere, sestry a bratov tých, čo ňa zajali, čo ňa dovliekli ta, odkiaľ sa už nevrátiš. Teraz niet času na vojnu s materami, rasou a Hitlerom. Dievčaťu tečie krv z prstov, zodralo si ich, v zúfalstve obhrýza. Už len naznačuje, že odhadzuje tehly, dievča má zrazu čudný pohľad, divý, utekajúci, jazyk sa mu zmotal do kľbka, rozum pomútil, už nevie rozprávať, zabudlo reč, ktorou führer vypovedal svetu vojnu.

„Wo ist deine Mutter, Mädchen?“

„Odkiaľ začneme. Zraz, navrhni, ja som celkom ohlúpol... pozri na to dievča...“

Začínam pochybovať, či je to naozaj to isté dievča, čo nás sem priviedlo. Tu sedí čiperná starénka so strhanou, vráskavou tváričkou, s bielymi vlasmi.

„Nezačneme, feldvébel, budeme pokračovať v tom, čo letci načali. Rozbijeme rumovisko. Hľadáme okienko na pivnici. Pusťme živým do hrobu vzduch, vytiahnime dievčaťu mater z hrobky.“

Keď sme prišli, dievča malo ešte čistý rozum, vedelo, kde je okno pivnice, teraz už nevie nič. Sedí na tehlách a prsty má vborené do bielych vlasov, drží si hlavu ako jastrab bieleho holuba. Už mu je dobre, už ho nebolí strach, žiaľ, nevie, čo títo čudní vojaci chcú pri ich dome, čo s ním robia, prečo ho búrajú, prečo ho pojedajú... Fakt! Vojaci chcú zjesť ich dom. Dievča zase hryzie tehly. Pod zubami mu škripiť tehla, z úst vyteká červená slina.

Ulicami sa ponáhľajú ľudia, veľmi blízko zavýja sanitka, pri susednom dome sa rozčuľujú hasiči, dom horí a hydrant je zasypaný. Mesto sa hemží plačúcimi civilmi. Viedeň vyšla z krytov, Viedenčania ostali v domácich hrobách s nápisom Nur für Deutschen. Za Ausländermi, čo zostali v pivniciach, budú

plakať len o rok, o dva, keď sa nevrátia z vojny.

„Oblok! Čatár, oblok!“

Máme šťastie, chlapi sa prekopali k oknu.

„To je veľmi dobre, Zraz, oj, veľmi dobre...“

V pivnici počuť hlasy.

„Dievča, hej! Mädel! Deine Mutter ist da!“

Bielej hlave je to už jedno. Nemám komu povedať, že sme pri okienku, v ktorom vidieť tvár, ruky, z ktorého počuť hlasy. Dievča si skrylo tvár do dlaní, nevníma naše slová, naša živá vykopávka ho už nezaujíma.

Cervan krompáčom vypáčil okno, dolámал štvorcový drevený rám, líha si na brucho a kričí:

„Ste zachránení, Máriu vašu!“

V pivnici akoby mu rozumela jedna žena.

„Wo ist meine Maria?“

Bielovlasá Mária sa tacká po ulici, dvíha tehly, ukladá ich, dievčatko sa hrá, čosi stavia, ale o chvíľku vrčí ako pes a na svoju stavbu púšťa tehly a kričí: bum, bum!

Slováci vyfahujú Nemcov z hrobu. Prvý sa tlačí do obloka chlap s páskou na rukáve. Cervan dvíha krompáč. Chytám Cervanovi ruku.

„Maj rozum, Cervan! Prosím, ťa! To by bola vražda!“

Cervan má svoj názor na mužov s páskou na rukáve. To oni vymysleli vojnu, oni prví kričali heil! Oni sú ľudská škodná, preto ich treba pozabíjať.

Cervanovi sme nedovolili zabiť domovníka s páskou na rukáve, sme samí zlí vojaci, nechceme zabíjať, keď treba zachraňovať. Sme zbabelci, Cervan. Ty si hrdina, ty si duch, my nie. Táto vražda by sa už nedala zviest' na americkú bombu, dívajú sa na teba, prstom by na teba ukázali, on, on ho zabil, ten čierny, vysoký, prihnutý, s pupencavou tvárou, čierny vysoký by si bol ty, Cervan, a nepomohla by ti ani Panenka Mária, ktorou si privítal domovníka v oblôčku pivnice plnej Nemcov.

Druhú sme vytiahli Mutter. „Maria! Maria!“

Mária sa jej neozýva, darmo sa Mutter na ňu díva, darmo jej hladká biele vlasy. Mária je nemá, nepozná si vlastnú mater. Kvílenie matky je strašné, slzy sa tisnú do očí aj Cervanovi. Mutter zrazu stíchla, spadla a vystrela sa vedľa nemého dievčaťa s bielymi vlasmi.

Gratulujem, Johnny! Bomba nevybuchla, ale zasiahla. Ríša je porazená!

Mutter und Tochter sind kaput!

Saurer Werke zajtra opravia

Meine Mutter!

Som unavený. Neviem, kedy som zaspal. Po prvý raz ma nerušilo rozprávanie, hlúpe výkriky ani trápne pokusy o vtip. Spánok ma bolel. Snívalo sa mi o dievčati s bielymi vlasmi. Počul som, ako nahlas kričí: Meine Mutter...

Už nezaspím. Myslím na mamu a chvíľami sa ma chytá zúfalstvo a zúrivosť. Neviem si predstaviť maminu tvár. Sestra sa mi zjaví na chvíľku, ale hneď ju odplaší to dievča s bielymi vlasmi a jeho mať. Dočerta! Musím sa na všetko vykašľať. Ak budem takto prežívať každú tragédiu, každý nálet, zbláznim sa. Počúvam výkriky spiacich a robím si obraz o myšlienkovom a citovom živote otrokov.

„Daj... daj, boha ti! Daj pofajčiť, len raz potiahnuť!“

„Cigaretu... ja viem lepšie ušúľať... nerozsýpaj! Och, hovädo! Vravím, nerozsýpaj!“

Hlasy zobudili vojaka na prostriedku sály. Loví vo vreckách a šomre si. „Kto mi to... včera som si dva špaky... vzali mi ich...“

Vojak vypľuvol strašnú nadávku a ľahol si spať na slamu. Ďalší vstal a zapálil si. Možno jeho opalok. Až do nášho kúta cítim tuhý dym. Dvaja... už sú traja, vracajú sa z WC, ďalšie dva tiene vstávajú a odchádzajú k dvojitém dverám. Prišlo to aj na mňa. Na chodbe stoja dvaja strážni. Ostro sledujú tých, čo prichádzajú, ešte ostrejšie tých, čo z WC odchádzajú. Rozospatí zajatci si ich nevšímajú, ak niektorý niečo zašomre, aj tak sa to nemôže dať na papier. Müller by to nerád a ťažko prekladal.

A zase cigarety, po cigaretách chlieb. Na iné jedlo si otroci už ani nespomínajú. Ženské mená zakričali len traja. Patrik hovoril, že Spiess pred jeho očami vlastnoručne sype nejaké svinstvo do kotlov a že on vie, čo je to. Patrik vravel, že to svinstvo sa volá bróm a že ho treba dávať bujakom, a nie takým zdochlinám, ako sme my. Preto sa chlapom nesníva o ženách, ale o chlebe a o cigarete, preto väčšinou spia ako deti. Ak nám Spiess bude pol roka sypať do kotlov upokojujúci prášok, jedného dňa, keď ho zabudne nasypať, zbláznime sa. Patrik si to možno všetko len vymýšľa. Či nie? Viacej myslím na rodičov, bratov ako na dievčatá. Ktorá sa vydala? To ma nezaujíma. Koho zabili? Zajtra zabijú mňa. Nie sobáša, ale pohreby sa mi predstavujú, namies-

to neviest mamy, tetky, staré ženy. Ten prášok nie je bez viny. Vojna mi berie dušu do pazúrov, dŕobe do nej. Už dávno zožrala moje detstvo, teraz mi dŕobe do mládenectva, chce si z mojej duše urobiť hniezdo. Čo sa vyľiahne v tom hniezde? Nenávisť? Strach? Zlosť? Odpor ku všetkým vojnám? Oslepí ma, aby som nevedel rozoznávať uniformy? Túto vojnu už dávno nenávidím. Kostol oproti Simmeringhofu maľoval maliar, čo vysedel vojnu v hniezde ustlanom z peňazí. Ten maliar zamiešal do farieb krv a namaľoval najstrašnejší obraz. Čierna a červená... Krv a bahno... oheň a tma. To sú jeho farby a obrazy.

Zase zaplakali sirény. Veľké okná Tanzsaalu sa trasú, strážni zmätene pobejú a kričia: „Alarm! Alarm! Aufstehen! Alarm!“

Pažbami a kopancami budia spiacich zajatcov. Tí, čo majú zničené nervy, už sú hore, berú zvyšky uniformy pod pazuchu a utekajú pomedzi strážnych ako pomedzi míľniky cestou dolu schodmi do pivnice. Niektorí sa vracajú a zrážajú s prúdom utekajúcich, niečo si zabudli, do úkrytu treba vziať všetko, celý majetok, cigarety, kúsok chleba, tabak aj vykupčené zlato, ktoré sa doteraz podarilo skrývať. V kryte treba mať nové baganče alebo rezervné podošvy, novú košeľu a aspoň jednu deku. Ak si to všetko človek nechá hore, o päť minút to už nemusí mať. Ostane mu, len čo mal na sebe. Ale môže sa aj stať, že to všetko hore ostane, ale jeho v novej košeli, s rezervnými podošvami zatopí v kryte voda z roztrhnutého potrubia, alebo ho otrávi plyn. Poslední vošli do krytu feldvébel Zita s oberlojtnantom Humpoletzom. Herr Oberleutnant si dnes trochu vypil, preto zostal spať v kancelárii. Je zelený, nevyspatý, tvár má scvrknutú, podobnú hlave vtáka. Feldvéblovi a oberlojtnantovi vojna nereže. Nemajú pre ňu zmysel.

„Na? Was ist, Zraz? Co rikaš na tých prokletých Amerikánov?“

„Vojna, Herr Feldwebel, vojna.“

„Das ist nicht vojna, Zraz, das ist eine Schweinerei!“

„Fakt, Herr Feldwebel, vojna je veľké svinstvo!“

„Odkud seš, hochu?“

Oho! Pán oberlojtnant tiež vie po česky, a lepšie ako feldvébel? Či aj po slovensky?

„Od Hrona, Herr Oberleutnant.“

„Ó! Prima! Tam sou krásné kroje. Je taky někdo od Píšťan?“

Od Piešťan...? Áno. Od Piešťan je Jožko Švec, furman ako feldvébel, ale to je jeho vec, každý je odniekiaľ, a tu je každý odinakadiaľ ako v skutočnosti.

Tu sa každý aj volá, ako chce. V lágri a v Tanzsaale si chlapi vymysleli aj dni a roky narodenia, podľa vôle si vybrali rodnú dedinu a okres, trvalé bydlisko, pridali si roky, vymysleli zamestnanie. Čím lepšie oklameš Nemca, tým si lepší Slovák, aj keď z toho klamstva nemáš nič. Chlapci klamú len tak, pre pocit, že predsa niečo dobré vykonali.

Na oberlojtnantovu otázku neodpovedám, on odpoveď nečaká. Bol v Piešťanoch a niekomu to musí povedať, bol tam so svojimi žiakmi z akadémie, lebo oberlojtnant Humpoletz je v civile profesor, maliar, ktorému sa má hovoriť majstre. Humpoletz bez uniformy je vážená osoba, v uniforme len trochu smiešna figúra.

„In der Slowakei sind schön... sou krásne kroje, fišifky.... písne... Po fojne tam prídem... Topše?“

„Výborne, pán nadporučík.“

„Ale ne jako oberlojtnant.“

„To nie, to by bolo...“

„Co by to bylo? Obesili by ste mne? Ja?“

„Ja vás...? Ale nie...“

„Aber? Vy ne? Ale truchý, ja? V Píšťanech, hochu, ja byl jak doma.“

„A ja som vo Viedni ako...“

Elektrické svetlo zhaslo, zaduneli prvé výbuchy bômb. Pár hlasov nesmelo zjojtklo. Oberlojtnant kričí chrapľavým hlasom:

„Fšichni ke stene!“

Prilepil som sa o stenu ako slimák. Stena páchne potuchlinou, zhnitými zemiakmi a kysnúcim hroznom. Všetky pachy preráža dych zeme, straší ma tma hrobu. Ležíme na suchej zemi, dvesto chlapov leží bez truhiel. Ešte sme živí, len ležíme ako mŕtvi, čakáme na hrobárov, ktorí prileteli spoza oceánu. Spojenci! Čím nám budete skôr, katmi, či hrobármi? Čertovskí chlapci! Nerobia si z toho problém, čím nám budú skôr. Prácu si zjednodušia, zmechanizujú, potiahnu páčku, a odrazu zabijú, pochovajú dvesto, tisíc, desaťtisíc ľudí... Hej! Johnny! Vieš, že vo Viedni je skoro milión Ausländerov, že každý tretí zabitý je tvoj spojenec? Yes! Teba to nesmie zaujímať. Ty musíš byť hore a biť tých dolu každú noc, každý deň, dokiaľ ostane v ríši jediný feldvébel, jediný sturmbanführer.

„Wieder Saurer Werke...!“

„Nein, Feldwebel. Das ist Arsenal, oder Ostbahnhof.“

Bomby vybuchli blízko nás. Omietka mi padá na tvár, pivnica je plná čud-

ných hlasov. Von! Von! Nie, von nik nesmie ísť. Napokon, čo na tom záleží, kde to človek dostane? Tak a teraz dostaneme zásah my. Počujem šuchot bomby, Simmeringhof sa zakolembal ako loď na mori, niečo praská, zem sa trasie pod tupými údermi, ďalšie výbuchy, trhanie, ale už trochu ďalej. Polkruhovitá klenba na pivnici sa ešte nezrútila. Plazím sa na chodbu, tam je trochu svetla a trochu viac vzduchu.

Až keď mala Viedeň vstávať, mohla si pokojne ľahnúť. Nálet sa skončil o štvrté ráno. Náš dvor je zasypaný tehľami, sklom, úlomkami dreva. Hrady z povaly susedného domu sú zapichnuté do zeme, zaklínené do halúzí starých javorov, domčeky okolo Simmeringhofu sa zosypali, aj strecha dreveného baračika na dvore je prevalená. Susedia dostali priamy zásah. Tam, kde pred dvoma hodinami bývali ľudia, ostal len kráter. Kde sú ľudia? Koho teraz zaujímajú ľudia? Som tu predsa ja, človek preniknutý hrôzou smrti.

Poprava zmasakrovaných nemých tváří

„Sodom und Gomorrha!“ povedal oberlojtnant, keď sa vrátil z ulice na dvor. Naša drevená brána zázrakom zostala celá. Simmeringhof je len ľahko „ranený“. Pár rozbitých oblokov, dotrhaná omietka. Vraciame sa do Tanzsaalu. Pozeráme na vysoké okná. Sú celé. Tlak vzduchu po výbuchu nenarazil na ne kolmo, ale šikmo, len tak sa mohlo stať, že nemáme tri obrovské diery do našej spálne. Stačíme si ju vyhriať vlastnou krvou.

O šiestej, ešte za tmy, nás stráže budia a vyhánajú na dvor. Nemajú s nami veľa práce. Myslíme si, že sa lietadlá zase vracajú, alebo že prilietajú nové roje, že nálet bude pokračovať aj za dňa. Ale sirény mlčia. S mrazivým ránom prichádza deň. Odchádzame bez jedla. Kam? Nevieme. Vedie nás sám oberlojtnant Humpoletz. Po štvrt hodinovom pochode odbočujeme zo Simmeringer Hauptstrasse doprava. Už je deň. Čítam reklamu firmy Horn a počúvam strašný lomoz a bučanie dobytky. Vchádzame na stanicu, potkýname sa o slepé koľaje. Keby bol medzi nami mäsiar, musel by po mäsiarsky protestovať, vytiahol by spoza sáry nôž a hrozil by nebesám, že udržali na svojich vzdušných cestách obrovské vtáky, ktoré z výšky znivočili čriedu dobytky. Dlhý červený vlak plný mäsa a krvi, zabitého, ťažko raneného i živého, zdravého dobytky, je vyhodенý z koľají, skrútený ako zabitý, niekoľkokrát preťatý had. Vozne povyskakovali jeden na druhý ako býky na kravy a ostali v tej polohe.

„Koho ideme zachraňovať, Herr Oberleutnant?“

Neodpovedá. Okolo behajú železničiari, ozbrojení muži v uniformách, civilisti s taškami a mäsiari v bielych zásterách s nožmi. Každý kričí, každý každému rozkazuje, ale ľudia len navzájom do seba narážajú, pobehujú okolo vozňov a v očiach majú hrôzu. Z vozňov sa leje potôčikmi krv, strašné chrčanie driape dušu, nemé tváre ryčia, volajú o pomoc, kopú do stien vozňov, zdochňujú strašnou smrťou.

Pískľavý hlas prikazuje otvárať vozne a to, čo sa postaví na vlastné nohy, odvádzajú na voľné priestranstvo, to, čo sa ešte hýbe, hneď zastreliť a vyvliecť z vozňa. Rozkaz sa ľahko vydá, ťažšie plní. Dobytok vo vozňoch nie je uviazaný. Sám sa valí otvorom, padá a láme si nohy, prevracia sa hore nohami. Pri našom vozni zrazil býk troch zajatcov. Našťastie vstali, nič si nezlomili, ale tváre majú zmraštené bolesťou. Maliar sa stáva mäsiarskym majstrom.

„Was sollen wir machen, Herr Unteroffizier?“

„Schiessen! Alles schiessen, Herr Oberleutnant.“

Začala sa porada vojakov, mäsiarov, železničiarov a železničnej polície. Výsledok? Strieľať! Popraviť zmasakrované nemé tváre. Gambatý berie strážnemu pušku a prvý strieľa do raneného býčka. Mesto žije, hučí, ulice sú zase plné ľudí. Hľadajú živých, mŕtvych vyhrabávajú z trosiek. Ozvali sa ďalšie výstrely, vozne na slepých koľajach ožili, dobytok počuje výstrely, cíti smrť, nemé tváre inštinktívne chápu, že vo výstreloch, vo výbuchoch je ich smrť, vydávajú poslednú silu, chcú preraziť steny vozňov a utekať, utekať, zdvihnúť a behať po horách a nikdy nevidieť mesto a človeka. Plač nemých tvárí je strašnejší ako plač ľudí. Nemým tváram nemožno odpovedať, potešiť, utíšiť. A keby aj. Čo by sme im povedali? Vydržte, hoviadka božie, nehádzte sa, neutekajte, stojte pokojne, buďte disciplinované, kým vás mäsiari nevyvezú na bitúnok? Prvá nemá tvár, ktorá by človeka rozumela, preklala by ho rohom. Urazený strážny berie Gambatému pušku a mieri na neho. Na tomto bitúnku sa popravuje bez slova, lenže dobytok, nie ľudia. To by strážny mal vedieť. Výstrely praskajú, vozne jeden za druhým tichnu. Dvesto zajatcov v uniforme sa premenilo na mäsiarov. Uniformy majú krvavé, tváre krvavo pehavé, v očiach divosť šelmy. Bruchá vozňov sa vyprázdňujú a medzi koľajami je kopa mäsa a krvavé blato, stovky postrieľaných, bombami roztrhaných, podupaných, zadusených nemých tvárí. Našiel som medzi nimi aj dvojníkov, svoje volky, všetky nemé tváre sa na seba podobajú. Hladkám zabitú bezrohú Soboňu, Ružanu, Lysu, Riavku. Komu vás ukradli? Čie deti budú bez mlieka? Čím

gazda na jar poorie, keď bomba volky zabila? Och, volky moje, volky. Ľutujem ich ako svoje, slzu nad nimi roním, ale tvárim sa, že mi do oka krv frkla, a utieram si slzu miesto krvi.

Mäsiari nám na bitúnok priniesli aj jesť: tenkú hovädziu klobásku. Celý deň nakladáme postrieľaný dobytok na nákladné vojenské autá. Páchneme lajnami a krvou, pachom dobytky. Máme ho v uniforme i vo vlasoch.

Spánok sa búri proti krvi na rukách. Ako zotrieť ten obraz nemých tvárí z očí a nemyslieť na ľudí? My sme prežili nálet zavretí vo vozňoch. Lietadlá zabíjali dobytok ako ľudí, ľudia boli vo vozňoch ako dobytok. Aj naše vozne boli dobytčie, nálet americký. Keby náš vlak boli zasiahli bomby, boli by prišli vojaci a jeden z nich by bol povedal: Robme niečo s tým vrieskajúcim, krvavým, živým mäsom. Veď sme ľudia, pomôžme im, nech sa netrápia. To, čo krváca, nechajme vykrvácať, a to, čo sa ešte hýbe... Je to predsa ľudské, pomôžme mu, aby sa to mäso nehádzalo, netrápilo. Na stanici vo Ferencvárosi by boli praskali výstrely tak ako dnes ráno na slepých koľajach.

Všetko by zakryla vojna, tak ako túto popravu nemých tvárí. Tam, kde je človek človeku vrahom, tam je človek menej ako zviera. Trasú sa mi ruky, do srdca mi pichá ihlička a hlavu mi sťahuje železná obruč. Lebo som namiesto dobytky videl vo vozňoch ľudí. Nás.

Učeb majstra Šung-Julisa

Po včerajšom nočnom nálete by mesto malo byť polomŕtve. Ale mesto je obor, nezničiteľný netvor. Ďobneš mu do stehna, pichneš ho do krku, porežeš na nohe? To nič, obor žije ďalej, vylíže si rany a hučí, buráca ďalej. Vypichneš mu oko? Vidí druhým. Stratí nohu? Naučí sa chodiť na troch. Mesto je obrovské, bomby mu narobili veľké škody, ale nezničili mu mozog. Mozog mesta sú ľudia. Tam, kde žijú tri milióny, keď milión zahynie, mesto osmutnie, ale žije.

Oberlojtnant Humpoletz je s nami v dennom styku. Už dva týždne ho prosíme, aby nám dal dopraviť poštu zo Stammlagra XVII. A. Vojaci sú naivní, myslia si, že keď im v lágri dovolili napísať fialové karty, že to bolo naozaj, že im na ne prídu aj odpovede alebo vysnívané balíky. Vojaci prosili mňa, ja Humpoletza, Humpoletz hauptmana Foustku, Foustka...

Výsledok?

Feldvébel Zita odchádza s nami do Keisersteinbruchu po poštu. Medzi poš-

tárov sa nasilu vtlačil Szokoy. Na moju žiadosť ide s nami slobodník Myška. Ďalších dvoch náhodne vybral feldvébel. Mocného ženistu a útleho kúzelníka Kendu. Druhý Zmok. Feldvébel ho vybral preto, aby ho cestou pozabával. Na dvore nám feldvébel hovorí do duše. „Puteš utíkat?“ Stareckou dlaňou udel na puzdro pištole. „To víš, proč to nosím? Utíkáš, a ja stšílet, jo? Ty nesmíš, sakra! Ja nechci stšílet.“

Štyria kráčajú vpredu, ja s feldvéblom vzadu. Kúzelník vytrvalo papuľuje šušľavým jazýčkom, Szokoy chce nadviazať s feldvéblom rozhovor v nemčine, ale Zita mu odpovedá po česky. V tmavej ulici pod Ostbahnhofom sme zastali. Feldvébel stlačí gombičku zvonca. V okne na prízemí sa ukázala staršia pani.

„Morgen, Edith!“

Stará pani nevládze odpovedať, teší sa, chveje, zatvára okno a už je pri nás na ulici. „To bola strašná noc, Franz, dobre si urobil, že si sa zastavil. Poď, Franz, mám kávu, poď!“ Starenka sa usmieva, je milá, aj nám daruje úsmev, sme predsa kamaráti jej muža, vie, akú má prácu. Všetkých nás pozýva na kávu. „No, Franz, komm... kommen sie alle mit.“

„Aber was, Edith!“ To sa nemôže, stará pani Edith nemá rozum, zajatci Ausländeri nesmú chodiť do civilných bytov na návštevy k rodinám. Pozor, stará pani, to je prísne zakázané!

Starký je fešák, rozrieši situáciu po svojom. Starecký mľaskavý bozk a odchod.

Frau Edith nám kýva, ani to by nemala, niekto ju uvidí...

My kývame jej. Aj to môže niekto vidieť a zapamätať si ten dom. V tej chvíli nie sme zajatci. Aký zvláštny pocit. My môžeme byť aj ľuďmi?

Vo vlaku predvádza Kenda všetky svoje známe a možné triky, vyťahuje feldvébloví cigarety spoza ucha, z nosa, hrá sa s guľôčkou z veľkého počítadla, ktorú našiel na zbúranisku, pritom robí grimasy. Je na nepoznanie. Zubatá opička robí z prstov zvieratká, preglga guľôčku a pred lágrom XVII. A v Brucku ju vytiahne zo zadku. Chváli sa, že vie ešte všeličo robiť s holubmi a zajacom, hľtať oheň a prepichovať sa niečím, klincom alebo ihlou, na hociktorom mieste. Vie on kadečo, skoro všetko, čo vedel jeho majster, veľký, zachrípnutý a svetaskúsený Šung-Julis z Borského sv. Mikuláša. Majstra má veľmi rád, lebo Šung-Julis je prvý kúzelník Slováka. Podľa Kendu je to vzdelaný človek a národovec. Chodil s ním po svete a všeličo videl. Keď sa vrátili zo sveta, majster Šung-Julis doma vystupoval zadarmo a prvý dal dar na sochu

národného buditeľa. Kenda si myslí, že nepoznám majstra Šung-Julisa. Dobre si pamätám aj jeho zaklínadlo či heslo, ktoré opakoval pred každým väčším číslom na Firšnáli. Teraz ho chcem počuť od malého, papuľnatého Kendu.

„Malarvesín houšmas, cestuj tam, hop!“

Áno, Kenda, to je Šung-Julisovo zaklínacie kúzelnícke heslo. Bez neho sa Šung-Julisovi čary nedaria.

Aj feldvébel má svoj čarodejný prútik, ktorým otvára bránu na Stammlagri XVII.A v Keisersteinbruchu.

Moje nádeje, že nazriem do baraku, v ktorom som býval, alebo že sa pozriem po lágri, čo zostalo zo Slovákov, stroskotali hneď pri bráne. Pošta pre Slovákov čaká na strážnici pri vstupnej bráne. Niekoľko roztrhaných, vykradených balíkov, poloprázdnych vreciek, listy, pohľadnice.

„Aber... Das ist lehr... Myška, povedz im to presne, že balíky sú poloprázdne, že nám to chlapi neuveria, krádeže pripíšu nám a nikdy nám ich neodpustia. Ja nepreberám vykradenuté balíčky!“

„Was? Was? Was hast du gesagt?“

Strážna smrčka je zloštná, urazená, feldvébel ju teší, nichts, Kamerad, alles ist in Ordnung! Balíky popcháme do vreca, listy do chlebníka. Tí v Tanzsaale sú hladní, chcú fajčiť... Prinesieme, čo zostalo. Neuveria nám? Nech!

V tieni podozrenia

Každý balík bol otvorený. Osemnásti v Tanzsaale chytajú veľké švíky, pchajú prsty do dier, sú prekvapení a protestujú, prekladajú si balíčky z ruky do ruky, ťaškajú, bojím sa, že nám ich pohádzu do tváre. Sú presvedčení, že balíčky sme pootvárali my. V takejto situácii som ešte nebol. Padol na mňa tieň podozrenia. Ako ich presvedčiť, že nám krivdia? Kto kradol, keď vy nie? Esesman na strážnici. Nevidia ho, vidia len naše prekvapenie, urazené tváre. Strčuľa z Boce prišiel ku mne, díva sa mi do očí, je vzrušený, nemôže povedať slovo, ale oči hovoria a nakoniec hovorí aj jazyk.

„Doteraz som si myslel o tebe, že si najporiadnejší medzi touto zberbou, ale odteraz...! Tfi!“ Jeho slina mi sadla na baganču.

Strčuľa ma urazil a Tanzsaal sa díva, čaká moju odpoveď. Čo prehovorí, jazyk či päť? Doteraz som sa s nikým vážne nebil. Mám sa teraz? V kúte pri dvojítych dverách bijú malého Šung-Julisovho učňa.

„Kde sú moje cigarety? Vrav! Z domu mi píš, že mi posielajú dve stovky cigariet. Vrav, kde sú?“

Šung-Julisov učen plače naozaj, nepretvaruje sa. Pri ňom sa zajaká Szokoy. „Co ši šaleny, človeče? Ja som ani nevidel tvoje cigarety!“

Szokoya chytajú zlostné ruky, šesť, osem, desať rúk ho drží, desať rúk hľadá v jeho vreckách a vyťahuje cigarety.

„A to je čo, boha tvojho, ty sviňa...“

„Ta to moje, čo ste naozaj šialení?“

Szokoyovi nezostala vo vrecku ani jedna cigareta. Fúzy mu nadskakujú, sliny fŕkajú, ale jeho tvár nikoho nepresvedčí, že do balíčkov nepozrel. Len ja môžem dosvedčiť, že z balíkov nik nič nekradol, že balíky boli už na strážnici poloprázdné, ibaže my sme nemohli skočiť na esesmana tak, ako oni skočili na malého Kendu a Szokoya. Myšku sa nik ani slovom nedotkol. Nie je v Tanzsaale. Hladoši vychytili vojakovi ženistovi z ruky tvrdý chlieb a kričia:

„Ukradol si! Ukradol si z balíka a teraz žerieš!“ Ženista je silák, štyroch hodil na parkety, slama sa im moce pod nohami, štyria sa chcú s ním biť, ale bitka sa končí, chlieb je opäť v rukách ženistu, už ním tlčie po hlave tých štyroch ako kameňom.

„Dáš si aj do očí napľuvať a nevrátiš, čo si ukradol?“

Teraz už nemôžem mlčať, ale nemôžem sa ani biť, nie som mocný ako ženista. Plakať nesmiem, vyhovárať sa neviem, smiať nevládzem. Môžem len vrecká vyprázdniť.

„Tu máte! Všetko si berte! Všetko si berte, všetky vši si povyberajte z nich.“ Vyzliekam plášť, blúzu, hádzem ich Strčuovi do tváre. „Na, zožer si ich, krajan môj, všetko si zožer, aj nohavice, aj gate ti vyzlečiem, hľadaj, no, hľadaj... Aj tuto sa pozri...! Rozmysli si, kedy urazíš človeka, kedy urobíš z neho zloдея!“

Vo vyzliekaní ma zastavili Gambatý s Grančom.

„Nerob hlúposti, Matúš! Každý predsa vie, že si nikomu nič nevzal. A ty odpáľ!“ ukazujú Strčuovi. Sadám si na svoje ležovisko, hlavu si kryjem do dlaní. Chce sa mi plakať. Taká urážka. To ti nezabudnem, Strču! Tvoje meno si budem pamätať a nikdy ho nevymením za iné. Zajatci ma upokojili, ale cítim, že ešte nie je všetko v poriadku. Tanzsaal sa rozdelil na dve časti. Na tých, čo nám veria, že sme balíky neotvárali my, ale v lágri, že sme nevzali z nich jednu jedínú cigaretu ani konzervu či kúsok chleba, a na tých, čo sú presvedčení, že niečo sme si predsa len vzali.

Nad ležiacimi visí hrozivý mrak. Búrka bola zbytočná. Obávam sa, že nešťastná pošta narobila medzi nami toľko a takého zla, ktoré nikdy nik nenapraví.

Chápem tých, čo za česť dávajú život, človek môže s ľahkým srdcom stratiť bohatstvo, hodnotu, ale česť si musí brániť, česť, to je človek. Ja sa chcem z tejto všivavej vojny vrátiť s ňou, so ctou.

Švagor s rybacími očami

Konečne funguje aj naša kuchyňa. Patrik a Tuharský už nevozia stravu zo Saurer Werke, varia sami. Nalievajú do šálok vriacu kávu, rukávy majú vysúkané, ako sa na kuchárov patrí, tváre červené a usmiate. Rozkrikujú sa ako kuchári v kasárňach. Aj to sa na kuchárov patrí.

„Poďme! Čo držíš tú šálku ako sviatosť oltáru? Čo si myslíš, že ti do nej dám? Žbrndu. Ani dupľa nebude! Kde by som ju vzal?“

„Vody doleješ!“

„To si môžeš sám! No, poďme!“

Od včerajška sa hanbím. Mám pocit, že každý verí tomu, čo povedal Strčuľa. Posledný prikladám šálku ku kotlu. Nalial mi Patrik. Je rozšafný, prihovára sa mi ako ucháňovi:

„Tak čo, ako sa máš, čatár, mapár? Vyšli sme na psí tridsiatok. Čo povieš? Dáš si ešte?“

Tuharský sa díva od vedľajšieho kotla a pýta sa, či mu neprišla pošta. Chápem jeho narážku. Chce ma uraziť. Urazím ja jeho.

„V Môťovej... ak sa dobre pamätám, vedia robiť ocot, ale či vedia aj písať...“

„Krííísta ti...!“

Podarilo sa. Tuharský zabral, zostal ako socha s plnou žufanou kávy.

„Počkaj! Ty, Zraz, počkaj! Ako vieš, že som z Môťovej, a nie zo Zvolena?“

„Každý je odniekiaľ... a ty páchneš octom.“

„To sa ti podarilo! Krííísta ti...“

„Viem. Aj ja som...“

„Odkiaľ?“

„Od Brezna.“

„A ja od Zvolena.“

„Každý vie, kde je slávna Môťová,“ zmraštil som sa.